

הושע

פרק א'

הושע היה משבט ראובן. אביו הוא בארה שהגלה תגלת פלנאסר מלך אשור. (ד"ה א' פרק ה' פסוק ו').
חז"ל אמרו, שהסיפור של גמר בת דבלים קרה כפשוטו. והטעם שה' אמר לו לעשות זאת, כיון שהושע אמר לה' שיחליף את עם ישראל באומה אחרת, מחמת חטאיהם. ה' הראה לו, שכשם שהוא לא יכול לוותר על אשה זו, על אף שהיא אשת זנונים, ק"ו שהוא לא יכול לוותר על עם ישראל אף שחטאו.
התרגום, הרד"ק, והאבן עזרא, פ"י שהכל היה במראה הנבואה.
הילד הראשון היה בן, והוא כנגד ירבעם בן יואש מלך ישראל שהיה מלך חזק. אח"כ נולדה בת כהמשך מלכות ישראל שהייתה חלשה כנקבה, וכבר הייתה תחת התקפות, ושלטון מלכי אשור. אח"כ בן כנגד הבנים שהולידו ישראל בגלות ולא שבו לא"י.

1. בימי אלו מלכים נבא הושע? עזיה, יותם, אחז, יחזקיה מלכי יהודה, וירבעם בן יואש מלך ישראל.
2. מה הייתה נבואתו הראשונה? לקחת אשת זנונים שתלד לו ילדים.
3. מדוע צווה לקחת אשה זו? רמז לכך שישראל זונים מאחרי ה'.
4. את מי לקח לאשה? גמר בת דבלים.
5. מה היו שמות ילדיהם? יזרעאל, לא רוחמה, לא עמי.
6. מדוע נקראו כך? יזרעאל-עוד מעט ה' יעניש את בית יהוא בן נמשי על שהרג את בית אחאב בעמק יזרעאל. (ואף שהיה זה בציווי ה', היות שהלך בדרכיהם, נחשב ששפך דם נקי). לא רוחמה-ה' לא יוסיף לרחם על ישראל ויענישם. לא עמי-גם בגלות אינכם מתנהגים כפי שעמי צריך להתנהג-לעבוד את ה'.
7. פרש: ושברתי את קשת ישראל בעמק יזרעאל- אשבור את חזק-מלכות ישראל, במקום שבו היה מושב המלכות-עמק יזרעאל.
8. פרש: כי נשא אשא להם- ארומם ואביא את האויב עליהם.
9. על מי נאמר "ולא אושיעם בקשת ובחרב ובמלחמה..." על יהודה בזמן יחזקיה שמלאך ה' הרג במחנה אשור.

פרק ב'

בתחילת הפרק (פסוקים א-ג) מתואר קיבוץ הגלויות לעתיד לבא, וכיצד ה' ירחם עליהם. אולם מיד ממשיך לומר לצדיקים שבעם ישראל, לריב עם אמם (כלל ישראל שחוטאים) ולחזור בתשובה. מוכיחם על כך, שחושבים, שעושרם הגיע מ"מאבהי"- צבא השמים שעבדו להם, ומזהירם, שאם לא ישובו בתשובה, יקח מהם הכל ויזניחם לאויביהם.

1. על איזה זמן נאמר: "והיה מספר בני ישראל כחול הים" ... לעתיד לבא בימות המשיח.
2. כיצד יקראו להם לעתיד לבא? בני אל חי.
3. באיזו צורה יעלו חזרה לארץ? כל השבטים, עם ראש אחד- משיח בן דוד.
4. למי יעשו שינוי השם? לא עמי- עמי, לא רוחמה- רוחמה. (לא עמי אתם- בני א-ל חי)
5. את מי ה' שיריב? ועם מי? הילדים (כל אחד ואחד) עם אמם (כלל ישראל החוטאים).
6. על מה צריכים להוכיח את ה"אמא"? להפסיק את מעשי הזנות. (להפסיק לסור מאחרי ה').
7. מה יקרה עם לא תחזור בתשובה? ה' יפשיטנה=יסיר כבודה, ויביישה.
8. מהיכן חשבה אמם שקבלה את האוכל והבגדים? "מאבהי"- צבא השמיים.
9. מה יעשה ה' לדרך שבו הולכת? ישים גדר מקוצים שלא תוכל לעבור, ולא תמצא דרך נוחה ללכת. (לא תצליח לקבל יותר שפע)

10. מה יקרה לבסוף כשלא תשיג את מאהביה? לעתיד לבא תרצה לחזור לבעלה הראשון- ה'.
11. מה עשתה עם העושר שה' נתן לה? בנתה וקישטה פסלים.
12. מה יקרה לעשרה, אם לא תחזור בתשובה? הכל ילקח ממנה, וילך לאויביה.
13. מה ההבדל בין חגה למועדה? חגה- שלשת הרגלים, מועדה- ר"ה יו"כ ושמי"ע.
14. פרש: בני א-ל חיי- בני ה' שהוא אלוקים חי ולא כמו הע"ז שהם אלוהים מתים. כי גדול יום יזרעאל- היום שה' יאסוף את ישראל שהיו זרועים ומפוזרים באומות. שך את דרכך בסירים- עושה לך גדר מקוצים. ולקחתי דגני בעתו- אקה את תבואתי שנתתי לך, בזמן שהיה צריך לאספו. והצלתי- אקה ואסיר. אתנה- אתנן.

היות שכנסת ישראל שכחה את ה', ה' יקחנה למקום מבודד, יזכיר לה כמה טוב היה לה כשעבדה אותו, וכך יפתה אותה לחזור אליו, ובעת הגאולה תשיר משמחה. עם ישראל ישובו בתשובה ולא יעבדו יותר ע"ז. ה' יתן להם שלום עם כולם ואפי' חיות וכד', יחזור ויארס (אירוסין) אותם, ימלא בקשותיהם, ויחזרו להיות עמו.

15. להיכן ה' יקח את ה"אשה"? למדבר. ומה יעשה שם? יפתה לחזור בתשובה.
16. מה עם ישראל יעשו לאחר בשורת הגאולה? ישירו.
17. מתי עוד שרו כך? לפני שגלו, (כימי נעוריה), וכפי ששרו ביציאת מצרים.
18. איזה כינוי של ה' ישתנה? ומדוע? במקום בעלי אישי, כדי לא להזכיר שם שמזכיר ע"ז.
19. עם מי ה' יכרות להם ברית שלום? חיות, עופות ורמשים, ולא יהיו מלחמות.
20. מהם שלושת סוגי האירוסין? (1) לעולם-לא כמו ביצי"מ שהיה זמני. (2) בזכות הצדק ומשפט. (אמנם זה לא יספיק ויצטרכו תוספת של חסד ורחמים. (3) באמונה-שהיו נאמנים לה'.
21. מהו סדר הבקשות? אדם זורע ומבקש שהצמחים שיגדלו. הצמחים מבקשים מהארץ שתצמיח. הארץ מבקשת מהשמים גשם. השמים מבקשים מה' גשם.
22. באיזה שם כונו עם ישראל גם בגלות וגם בגאולה? יזרעאל, בגלות כי הם מפוזרים כזרעים בכל מקום, ובגאולה כי הם זרועים בארצם.
23. פרש: עמק עכור- הגלות שהוא כמו עמק מלא צרות. וענתה- תרים קולה.

פרק ג'

ה' אמר להושע שוב, לקחת אשת זנונים, אולם לא יהיה לו קשר של אישות עמה, וגם לא יהיה לה קשר, עם אדם אחר. רמז לכך שבגלות, עם ישראל לא ידרשו את ה', אולם הם גם לא ידרשו בע"ז.

1. במה קנה הושע אשה זו? 15 שקלי כסף, 15 איפות שעורים. (חומר+לתך).
2. איזה תנאי התנה עמה הושע? שלא יהיה לה קשר של אישות עם אף אחד, וגם לא עמו.
3. מדוע נעשה תנאי זה? רמז לעתיד לבא, שבנ"י לא יבקשו את ה', אבל גם לא יעבדו ע"ז.
4. למי לא יהיה מלך ושר? לישראל, לעתיד לבא לא יהיה להם מלך משלהם, אלא יהיו תחת שלטון האומות.
5. פרש: אשישי ענבים- גביעי יין. ואכרה- קניתיה. אפוד-אורים ותומים. פחדו אל ה' ואל טובו- יפחדו לאבד את הטובה שה' נתן להם.

פרק ד'

הושע מוכיח את העם שאינם עושים חסד ואינם יודעים את ה', ולכן הולכים להענש. כמו כן מוכיח את הכהנים, על כך שאינם מוכיחים את העם, ובגלל זה מצב העם מתדרדר עוד יותר. מוכיח הגדולים שבגלל חטאיהם, הצעירים נמשכים אחר מעשיהם הרעים וג"כ חוטאים.

1. מדוע יש ריב לה' עם בני? כי אינם עושים חסד ואינם יודעים את ה'.
2. ציין אלו עבירות עשו? נשבעים לשקר, רצח, גניבה וזנות.
3. איזה עונש יבא אליהם בגלל מעשיהם? הארץ תכרת כליון גמור, ואפ' החיות העופות והדגים יכרתו.
4. מי אמר להוכיח את העם ואינו עושה זאת? הכהנים.
5. מהו החטא העיקרי שעליו הולכים להענש? שלא ידעו את ה' ומאסוהו. (נדמו עמי מבלי הדעת).
6. מה חטאו הכהנים בענין הקרבנות? התאוו שהעם יחטאו, ע"מ שיוכלו לאכל בשר קרבנות.
7. מה יהיה עונשם של ישראל: "ואכלו ולא _____ הזנו ולא _____ כי _____"
8. את מי שאלו העם שאלות? פסילי העץ.
9. היכן היו זובחים לע"ז? על ראשי ההרים והגבעות, תחת עצי אלון לבנה ואלה.
10. איזה חטא חטאו ישראל על ההרים מלבד ע"ז? זנות.
11. מדוע ה' לא יעניש את הבנות והכלות? כי למדו ממעשי אבותיהם, ולא נחשב בעיניהם לחטא.
12. על מי נאמר שהוא לא אשם ומדוע? יהודה, למרות שישראל יכלו לטעון, שבגלל מלחמתם עם יהודה לא עלו לרגל, ולא יכלו לעבוד את ה', אעפ"כ לא היה להם ללכת לעבוד לעגלי ירבעם.
13. מה החסרון ב"כבש במרחב"? לעומת פרה אבוסה שהביאו לה את כל מזונותיה, כעת צריכה ללכת למרחקים גדולים ע"מ להשיג אוכל.
14. "צרר רוח" מהו הרוח ומדוע מכונה כך? ע"ז, כי כשם שא"א לשמור רוח, כך הע"ז אינה יכולה לעזור לעובדיה.
15. פרש: פרצו-פרצו גדרי התורה. תאבל/אמלל/יאספו-ענין כריתה והשחתה. כרבם כן חטאו לי-כמה שהרביתי להם עושר וכבוד חטאו יותר. ילבט- יכשל. עצבים-ע"ז, (כי גורמת צער לעובדיה, שאינם מקבלים את בקשתם).

פרק ה'

מוכיח את מלכי ומנהיגי עשרת השבטים שלא נתנו לעם לעלות לרגל, ואת העם, שהלכו אחר עצת ירבעם, ושלא עלו כאשר יכלו, בזמן הושע בן אלה. מרב עברות אינם יכולים לחזור בתשובה, וכאשר ירצו לשוב, יהיה מדי מאוחר, כי ה' כבר יעזבם. מוכיח את יהודה, שלמדו ממעשי ישראל הרעים. כשבאו עליהם אויבים, פנו למלך אשור במקום לשוב בתשובה. לכן מסלק שכינתו מהם, עד ששימו לב שחטאו וירצו לשוב אל ה'.

1. מה היה במצפה ובתבור? שומרים ומחסומים שלא יעלו לרגל.
2. "ואני מוסר לכולם" מי? ה' ייסרם.
3. מי גרם לישראל לחטוא? ירבעם. (העגלים=כי עתה הזנית אפרים נטמא ישראל).
4. מה לא נותן לעם ישראל לשוב אל ה'? ריבוי עוונותיהם.
5. איזה עונש יראו בעיניהם? חוזקם ישבר ויהיו מבוזים.
6. במה בגדו בה'? הולידו בנים מנשים נכריות.
7. מה יאכל את "חלקיהם"? חדש-אב, שבו היה החורבן.
8. היכן יתקעו, ומדוע? גבעה, רמה ובית און (א-ל), כי האויב מגיע, וצריך להתאסף ולהתגונן.
9. למה דימה את שרי יהודה? למסיגי גבול, כפי שהם מתקרבים לשטח חבריהם, כך יהודה למדו ממעשי ישראל.
10. מדוע אפרים עשוק ורצוף? כי הסכים ללכת אחר ציווי ירבעם.
11. כמו מה ה' יאכל את אפרים? עש. ואת בית יהודה? רקב.
12. מה עשו אפרים וישראל בעת צרתם? פנו אל מלך אשור לעזרה.
13. מדוע מלך אשור לא יוכל להצילם? כי ה' עצמו מענישם, ואף אחד לא יכול להציל מידו.
14. מה ה' עשה כשלא שבו אליו? סלק שכינתו עד שירצו לשוב אליו.

15. פרש: וענה גאון ישראל - יכנע חוזקם. חלץ מהם - סר מהם כמו חליצת נעלים. בנים זרים - בנים מנשים נכריות. עש/רקב - סוגי תולעים ורקבון שאוכלים בגדים וכד'. מזורר - מכתו (מכה נקראת כך כי זורים-מפזרים עליה תרופות). מלך ירב - אשור. יגהה - ירפא. שחל/כפיר - אריה. ישחרנני - ידרשוני.

פרק ו'

קורא לעמ"י לשוב אל ה' כי רק הוא יכול לרפא אותנו. אולם כששבים בתשובה אין תשובתם מתקיימת לאורך ימים. ה' מעדיף שלא יחטאו מאשר שיחטאו ויביאו קרבנות. מפרט חטאיהם שרצחו ועבדו ע"ז. ובדיוק כאשר רצה להטיב להם, יהודה הצטרפו לחטאי ישראל.

1. פרש! "יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו" כפי שריפא אותנו משני זמנים = שתי הגלויות-מצרים ובבל, כך יגאלנו לעתיד לבא.
2. כיצד צריך לדעת את ה'? צריך לרדוף לבקשו, ושיהיה ברור לנו, כפי שכשוראים את הזריחה בבוקר, יודעים בבירור, שהולך להיות יום. (וכן הידיעה תתברר יותר ויותר, כפי שהאור מתחזק).
3. "ויבוא כגשם לנו..." מה יבוא כגשם, ולמה? ה' יבא אלינו, אם נרדוף אחריו לדעת אותו.
4. למה דומה ה'"חסד" (חזרה בתשובה) של עמ"י? כענן בוקר, שנעלם בחום היום, (לא מתקיים ולא מוריד גשם), וכטל שמוקדם בבוקר נעלם.
5. על מי נאמר: "ומשפטיך אור יצא"? על משפט ישראל, בלשון תמיהה - וכי תצאו זכאים במשפט!?
6. האם בני"י הביאו קרבנות על חטאיהם? כן, "כי חסד חפצתי ולא זבח"...
7. מה עדיף מקרבנות? חסד ודעת אלוקים.
8. איזה עוון היה בגלעד? רצח.
9. מתי בני יהודה חטאו? כשה' רצה להשיב את אלו שהיו בגלות.
10. פרש: כמלקוש יורה ארץ - כפי שהגשם האחרון מרוה את הארץ. חצבתי בנביאים - הרגתי את הנביאים, לשון כריתה. (ישראל הרגו את הנביאים, מחמת שלא אהבו את התוכחות, ונחשב כאילו ה' הרגם, היות שמתו על קיום דברו). עקבה - עקומה במעשיה. וכחכי איש גדודים - כפי שמחכים השודדים בקבוצות, לשדוד אנשים. חבר כהנים - קבוצות של כהני במות. דרך ירצחו שכמה - עומדים על הדרך, ורוצחים בעצה אחת. שערוריה - מעשה נבלה. שת קציר - ה' שם עליה עונש לקצור אותם = גלות.

פרק ז'

מוכיח את העם על מעשי גזל ושקר. את המלכים והשרים מוכיח, על כך שאינם נוהגים כראוי, ומשתכרים במקום להעמיד המשפט. מחשבותיהם ומעשיהם, דומים לחום התנור הבוהר-עושים רע בהתלהבות גדולה. אינם שמים לב שהצרות באות אליהם מחמת חטאיהם. כשילכו לבקש עזרה מהאומות, יפלו ברשת שה' שם להם, והמצרים רק ילעגו להם.

1. מי שמח במעשי העם הרעים? המלך והשרים, כי גם הם רוצים להרע.
2. מתי אינם עושים עברות? רק כאשר אינם יכולים. (ישבות מעיר - היצר אינו מעיר אותם לעשות עברות, מלוש בצק עד חומצתו - שזה זמן שמחכים ואין מה לעשות כך לא חוטאים, רק כשאין ברירה).
3. מהו "יום מלכנו"? מה עשו באותו יום? יום המלכת המלך/יום הולדת וכד', היו משתכרים, במקום לתקן תקנות נחוצות.
4. כיצד מכונים השרים? לוצצים.
5. מה עושים בלילה ומה ביום? בלילה מתכננים רע, וביום מבצעים.
6. לאיזה "תבשיל" דימה את אפרים? עוגה שלא הפכוה בזמן האפיה, ולכן שרופה. כך הם אינם מתבוננים במעשיהם לעשות טוב.
7. לאיזה עוף מדמה את אפרים? ומה יקרה לו? ליונה, והיא תלכד ברשת.
8. היכן מיללים ולמי? על משכבותם, לאלילים.

9. למה מדמה את תשובתם? קשת רמיה.
10. היכן ילעגו להם? בארץ מצרים, ששבים למקום שהיו בו עבדים, ע"מ להנצל מאויביהם.
11. פרש: החלו שרים חמת מיינ- השרים נהיו חולים מהיין שהיה בחמת=נאד. על דגן ותירוש יתגוררו- מתאספים לחלוקת תבואה מפני הרעב. מזעם לשונם-מדיבוריהם שהכעיסו את ה'.

פרק ח'

הושע אומר לתקוע בשופר, כי האויב בא במהירות, כנשר, להחריב את בית המקדש. היות שאינם שואלים את ה' כאשר ממליכים מלכים ושרים, לא יצליחו במעשי ידיהם. היות שפנו לגויים לעזרה, הם לא יושיעום ואדרבה רק יציקו להם. מוכיח את ישראל שהתורה זרה להם, ואת יהודה, שמקריבים קרבנות, רק לצורך עצמם, כי רוצים לאכול בשר.

1. כמו מה יבא עליהם האויב? נשר.
2. אלו דברים עשו שלא מדעת ה'? המלכת מלכים ושרים.
3. "זנח עגלך שומרון" מי זנח את מי? העגלים, עזבו את אנשי שומרון, ולא הצילום.
4. מה יקרה לעגלי שומרון? ישברו לחתיכות. (שבבים יהיה עגל שומרון).
5. השלם: זורעים רוח וקוצרים סערה, שום דבר לא גדל, ומה שכן, לא יוציא להם קמת, ואם יוציא קצת האויב יקח הכל. "כי רוח יזרעו וסופתה יקצורו קמה אין לו צמח בלי יעשה קמת אולי יעשה זרים יבלעוהו.
6. כמו מה נחשבה התורה לאפרים? לזר.
7. אלו דברים עשו ישראל ויהודה להנצל מהאויב? ישראל בנה היכלות לע"ז, ויהודה בנו ערים בצורות.
8. מה יקרה לדברים שבנה? "ושלחתי אש בעריו ואכלה ארמנותיה".
9. פרש: השירו ולא ידעתי- שמו על עצמם שרים ולא שאלוני. שבבים-שברים. התנו אהבים- הביאו אתנן כדי שיאהבו אותם. ויחלו מעט ממשא- כעת מפחדים קצת מהמיסים ששמו עליהם הגויים. זבחי הבהבי- הקרבנות ששורפים לפני.

פרק ט'

כיון שפונים לגויים לעזרה ולא לה', ילכו לגלות. כשיבוא יום תשלום עוונותיהם, ידעו שזה אשמת נביאי השקר שהטעום, ואמרו להם, שלא יקרה להם רע. מספר חביבות ישראל לפני ה', אך הם בגדו בו ועבדו ע"ז. היות שה' נתן להם כל טוב, והם לקחו את בניהם שנתן להם, ושחטום לע"ז, יהרג את בניהם.

1. מדוע אין ראוי שישמחו? כי סרו מעל ה'. "אל תשמח ישראל אל גיל כעמים כי זנית מעל אלוךך"
2. להיכן יגלו? מצרים ואשור.
3. לאיזה קרבן דומים קרבנותיהם? לקרבן של אונן שהוא טמא.
4. מה יקרה לבתיהם ולבתי אוצרותיהם? הקוצים ירשו אותם-יהיו שממה.
5. אלו כינויים יכנו את נביאי השקר? אויל, משוגע.
6. לאיזה זמן דומים חומרת עוונותיהם? הגבעה-שעשו מעשה נבלה אשר לא יעשה.
7. תאר את חביבות ישראל בעיני ה'! כאדם ההולך במדבר ומוצא ענבים, וכשמחת האדם בפרי עץ התאנה בביכורה.
8. מהו כבוד האדם? בניו.
9. לאיזו אומה דומה שלוות אפרים? צור.
10. איזה עונש מגיע להם, על כך שהקריבו את בניהם לע"ז? בניהם ימותו.
11. באיזה מקום חטאו ומה מיוחד בו? בגלגל, היה המקום הראשון בא"י ששכן המשכן, והם חיללוהו בע"ז.

12. "ימאסם אלוקי כי לא שמעו לו" איזו לשון זו? (בקשה/ נבואה/ קללה).
13. פרש: כלחם אונים - בקרבן אבלים. יום מועד - יום שה' קבע את זמן הפורענות. מף - עיר במצרים (נף). קימוש/חוח - מיני קוצים. משטמה - שנאה. יקוש - מוקש. וינזרו לבשת - הפרישו עצמם מה' והלכו לע"ז. שכלתים מאדם - אהרגם בטרם יגדלו. נוה - מקום מגורים.

פרק י'

הטובות שקיבלו מה', נתנו לע"ז, לכן ה' יקח מהם הכל. יראו שבקשתם למלך שיצא וילחם למענם, לא היתה טובה, כי ה' מצילם, וזה תלוי במעשיהם, ולא במלך. כשיראו שהעגלים שגרמו לחטאם "הלכו לגלות" למלך אשור, ולא יכלו להציל אפי' את עצמם, יתביישו שעבדו, וירצו להסתתר מרב בושה על עוונותיהם.

1. מדוע ישראל דומים לגפן ריק? כי האויבים בזזו ממנו הכל.
2. מדוע מתחרטים על שבקשו מלך? כי רואים שרק ה' יושעם, והמלכים הכשילום.
3. מדוע "כמריו עליו יגילו"? הכמרים שפעם שמחו, כעת עצובים.
4. לאן יגלו העגלים? לאשור.
5. למה דומה מלך שומרון? לקצף על פני המים שאינו קבוע ונודד בקלות כך יכרת מהרה.
6. מה יבקשו ישראל מההרים והגבעות ומדוע? שיכסום, ע"מ שיוכלו להסתתר ולא יראו בבשתם.
7. פרש: גפן בוקק - גפן ריק=בלי לחות. ישוה - ישים. יאשמו - שממה. ראש - עשב מר. תלמי שדי - ערוגות.

אומר לעם ישראל לעבוד את ה' והם ירויחו מכך אך הם אינם מוכנים לעבדו.

8. לאיזה זמן דימה את עוונותיהם? פלגש בגבעה (תחלת זמן השופטים).
9. איזו מלאכה אפרים אהב לעשות? לדוש.
10. מה הנמשל של חרישה וזריעה? - קיום התורה והמצוות. והדישה? - קבלת שכר.
11. מדוע עם ישראל המשיכו בדרכם הרעה? כי בטחו בגיבוריהם שיושיעום. (או שיקבלו עזרה מהאומות).
12. מי הם שלמן ובית ארבאל? שודד ידוע באותו זמן, ששדד ארמון של משפחה חשובה. (וי"א שהוא שלמנאצר מלך אשור, שהחריב את א"י ונקראת ארב-אל, שה' ארב לה להענישה).
13. איזה מלך מת "בשחר"? הושע בן אלה שכבר בשחר - תחלת מלכותו היה כפוף למלך אשור.
14. פרש: בני עלוה - בני עולה. באותי ואסרם - ברצוני ליסר אותם. באסרם - לשון קשירה. לשתי עונותם - שתי חרישות= עונש כפול. ישדד - יכתוש חתיכות העפר שבערוגות השדה. נר - חרישה. ורה צדק - ילמד אתכם לעשות טוב. קאם שאון - יהיה רעש מלחמה. רטשה - לשון ביקוע=שבירה חזקה.

פרק יא'

מספר על כל הטובות שה' עשה עמם מיציאת מצרים ואיך הם בגדו בו ועבדו ע"ז. ה' מרחם עליהם ולא רוצה להענישם, ולכן, אף שיענישם, לא ישחיתם, ולעתיד לבא יקבצם.

1. כיצד קרא ה' לבנ"י במצרים? בני.
2. מה קרה כשהנביאים קראו לבנ"י לשוב אל ה'? הם הלכו והתרחקו יותר.
3. כיצד ה' משך את בנ"י? בחבלי אדם בעבותות אהבה. =הנהיגם בחמלה.
4. מי היה תלוי? בנ"י תלויים= מתלבטים "למשוכתי" - האם לחזור בתשובה.
5. "לא אשוב לשחת אפרים כי" ... מדוע? "כי קל אנוכי ולא איש" אני מאריך אף ולא מעניש מיד, אלא נותן זמן לחזור בתשובה.
6. מהי ההבטחה של "ולא אבוא בעיר"? שה' לא ישרה שכינתו בשום מקום אחר אלא רק בירושלים.
7. מה יקרה אם בנ"י ילכו אחרי ה'? "כאריה ישאג" ה' ישאג על הגויים ויגאלם.

8. פרש: תרגלתי - לשון הרגל. ואט אליו אוכיל - הטיתי אליו את האוכל שלא יטרח לכופ ראשו. וחלה חרב בעריו - תחול=תהיה. בדיו - ענפיו=הערים הקטנות. אמגנך - אמסור אותך. נכמרו - התחממו.

פרק יב'

"מעשה אבות סימן לבנים". כשם שה' עזר ליעקב במלחמותיו, כך ה' תמיד עזר לבניו. אך הם חטאו לו, והרשיעו אף בין אדם לחברו.

1. מי היה "עם קדושים נאמן"? יהודה, עדיין לא בגד בה!
2. איזו מתנה נתנו ישראל למצרים שיצילום מהאויב? שמן.
3. "בכה ויתחנן לו" מי בכה למי? המלאך (שרו של עשו) ליעקב.
4. מהו כנען? ומהם מעשיו הרעים? סוחר, מרמה אנשים עם משקולות לא מדויקות.
5. מה טען אפרים על עסקיו? "כל יגיעי לא ימצאו לי עוון אשר חטא".
6. פרש: רך - לשון מושל. עקב - אחז בעקבו. שרה - נאבק. כנען - סוחר. יגיעי - כל הדברים שעבדתי קשה להשיגם. וביד הנביאים אדמה - שלחתי משלים בידי הנביאים. תמרורים - כעס מר מאד.

פרק יג'

היות שה' השפיע להם כל טוב והם בגדו בו יענישם ביסורים קשים.

1. תאר את חשיבות אפרים כשעבד את ה'! "כדבר אפרים רתת" כשהיו מדברים כולם פחדו מהם.
2. מי "יזכה" לנשק את העגל? זוכחי אדם - אלו המקריבים את בניהם.
3. כמו אלו חיות ה' יעניש את ישראל? שחל, נמר, זב שכול, לביא וחית השדה.
4. באיזה סוג יסורים אפרים לא יוכל לעמוד? יסורים כשל משבר - עת הלידה.
5. פרש: רתת - פחד. כתבונם - כתבנית=צורה. מץ - פסלת התבואה. יס' ער - מלשון רוח סערה. ארץ תלאבות - צמא. תבקעם - תפרוץ בהם=תקח מהם. אהי דבריך מוות - אדבר עליך דברי מוות. אהי קטבך שאול - אכרות אותך ואורידך לשאול. פריא - גדל והתרבה. ישסה - יבזוז.

פרק יד'

קורא לעם ישראל לחזור בתשובה, ואם יעשו כן ה' ירחם עליהם. מסיים שדרכי ה' ישרים, והצדיקים ילכו בדרך ה' ויצליחו, והרשעים לא הולכים בדרך ה' ולכן נכשלים.

1. כיצד ישובו אל ה'? יתוודו בפיהם על עוונותיהם.
2. מה ישראל יתחילו שלא יעשו יותר? לא יפנו לעזרת הגויים, ולא יקראו לע"ז מעשה ידיהם "אלהים".
3. תאר את הצמחים שעם ישראל מתדמים אליהם! שושנה (ליופי), עצי לבנון (שרשים חזקים להבדיל משושנה), זית (להוד, שעליו לחים כל השנה), זגן, (כשם שדגן מחיה האדם, כך יחיו בטוב ה'), גפן (פרותיו לא מפסיקים להבדיל מדגן שאחרי הקצירה לא מוציא עוד פרות), (זכרו - ריח מעשיו הטובים (מלשון "אזכרתה") כיון לבנון).

"מי חכם ויבן אלה נבון וידעם

כי ישרים דרכי ה'

וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם"

יואל

פרק א'

שלוש דעות נאמרו באיזה זמן ניבא יואל. י"א שהוא בנו של שמואל, ומכונה פתואל כי פיתה לקל בתפילתו. (מדרש רבה) י"א שהיה בימי יהורם בן אחאב. באותו הזמן כשאלוהו ניבא: "כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים", ארבע שנים מתוכם היה ארבה, ושלוש שנים עצירת גשמים. י"א שהיה בזמן מנשה (סדר עולם).

עיקר נבואתו על מכת ארבה שתאכל את תבואת השדה. מתאר כיצד אין מה לאכול, ואין יין לשותות, וכן אין הקרבת קרבנות, כי א"א להביא נסכים.

1. למי יספרו על הארבה? לבניהם, והם יעבירו לבניהם, והם לדורות הבאים.
2. מהם ארבעת סוגי הארבה? גזם, ארבה, ילק וחסיל.
3. למה השיכורים יבכו? "על עסיס (יין) כי נכרת מפיכם".
4. על איזה עם נאמר "כי גוי עלה על ארצי עצום ואין מספר"? הארבה.
5. תאר את שיני הארבה! "שיניו שיני אריה, ומתלעות לביא לו".
6. כיצד צריך לקונן על צרה זו? כפי שבתולה מתאבלת על בעל נעוריה.
7. מדוע הכהנים אבליים? כי לא מביאים קרבנות לביהמ"ק, היות שאין תבואה לנסכים.
8. אלו עצים מוזכרים שיכרתו? גפן, תאנה, דגן, יצהר, חטה, שעורה, רמון, תמר ותפוח.
9. מה צריך לעשות כדי להעביר את רע הגזרה? ללבוש שק, לצום, להמנע ממלאכה, לזעוק אל ה'.
10. מי נאנח ונבוך? ומדוע? בע"ה, כי אין להם אוכל.
11. פרש: עסיס- יין, ע"ש שמעסים את הענבים שיצא מהם יין. מתלעות- שינים האחוריות שטוחנות. קצפה- לשון קצף=קללה. חשף חשפה- גילה העץ ע"י קילוף. שריגיה- ענפיה. אלי- קונני. עצרה- נעצרים ממלאכה. פרדות- חביות היין. מגרפתיהם- מכסה החבית. ממגרות- אוצרות תבואה. תערוג- תצעק. אפיקי מים- מקום זרימת המים. נאות מדבר- לשון נוה=מקום מגורים במדבר. (בדר"כ מי שגר במדבר זה במקום שיש מים ומרעה, ולכן נקראים היום מקומות אלו נאות מדבר).

פרק ב'

מתאר את החרבן שהארבה יביא עמו, וכן את מראהו, ריצתו, קולו ומהלכו. מזהירים לחזור בתשובה אמיתית.

1. תאר את היום שבו יבוא הארבה! "יום חשך ואפלה יום ענן וערפל"
2. על הארבה שהיה בארץ מצרים נאמר "לפניו לא היה כן ארבה כמוהו ואחריו לא יהיה כן" כיצד א"כ אומר כאן הנביא "כמוהו לא נהיה מן העולם? במצרים הכמות היתה יותר גדולה, אולם זה היה רק ממין אחד, כאן, היו ארבעה מינים שונים, וזה דבר שאף פעם לא היה. (לתי שונים ניתן לעיין ברש"י וברמב"ן בפרשת בא)
3. כיצד נראתה הארץ לפני בא הארבה וכיצד אחריה? "כגן עדן הארץ לפניו ואחריו מדבר שממה".
4. תאר את מראה הארבה! "כמראה סוסים מראהו"
5. תאר את ריצת הארבה! "וכפרשים כן ירוצון", "כגיבורים ירוצון".

6. תאר את קולו של הארבה! "כקול מרכבות על ראשי ההרים ירקדון", "כקול להב אש אכלה קש".
  7. האם הארבה בא בצורה מאורגנת? כן. "ואיש בדרכיו ילכון" "ואיש אחיו לא ידחקון" "גבר במסילתו ילכון".
  8. מה קרה לאור השמש, הירח והכוכבים? "שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם".
  9. כיצד צריכים לחזור בתשובה? "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם".
- מדריכם, שיאספו כולם לביהמ"ק לצעוק אל ה', ואם יעשו כך ה' יקבל תפלתם. בתוך זמן קצר התבואה תצמח ויושלם כל מה שנלקח מהם.
10. מי צריך להתאסף לתפילה? והיכן? כולם צריכים להתאסף "יצא חתן מחדרו וכלה מחופתה" וכולם יבואו לביהמ"ק.
  11. איזה כינוי ניתן לארבה? ומדוע? "צפוני", כי בא מצד צפון.
  12. לאן יעוף הארבה? הראשונים לים המזרחי (כנרת/ים המלח), והאחרונים לים הגדול.
  13. מי לא צריך לפחד? האדמה, (כנגד "אבלה אדמה") ובהמות השדה. (כנגד "גם בהמות שדה תערוג אליך")
  14. איזה נס קרה "בראשון"? היורה והמלקוש ירדו כולם בחודש אחד, והתבואה צמחה בזמן של אחד עשר יום.
  15. מה עם ישראל ידעו בעקבות הנס הזה? "יידעתם כי בקרב ישראל אני, ואני ה' אלוקיכם ואין עוד".
  16. פרש: כל פנים קבצו פארור - כל הפנים אספו חשך ושחרות כקדרה. לא יעבטון ארחותם - לא מתעכבים בדרך. שלח - חרב. יפלן - ישכנו. יבצעו - יפצעו. ישקן - יעשו רעש. עדי - אלי. צפוני - ארבה שבא מצד צפון. באשו - סרחונו. צחנתו - כמו באשו. מורה - יורה=הגשם הראשון. מלקוש - הגשם האחרון. השיקו היקבים - הציפו היקבים את היין מחמת ריביו.

פרק ג'

לעתיד לבא, ה' ישפוך על בני את רוחו, והרבה מבני יתנבאו. גם לגויים שישרתו את היהודים יהיה רוח לדעת את ה'. מתאר את המופתים שיהיו לעתיד לבא - רמז לצרות שיהיו לגויים במלחמת גוג ומגוג. רק אלו שקוראים בשם ה', ונמצאים בציון תהיה פליטה.

1. על מי נאמר "חלומות יחלומון"? ובאיזה דור? על הזקנים, לעתיד לבא שיהיה להם מראות נבואה בחלום.
2. מהם המופתים שה' יעשה? והיכן יהיו? דם, אש ותמרות עשן. המופתים יהיו בשמים ובארץ.
3. מה "יקרה" לשמש ולירח? השמש - לחושך, הירח - לדם. = רמז לצרות (חשך) שיבואו על הגויים.
4. מי ימלט מהצרות? כל אשר יקרא בשם ה' ויהיה בירושלים.
5. פרש: תמרות עשן - עמוד עשן שעולה ישר כמו עץ תמר. שרידיים - שארית.

פרק ד'

תאור מלחמת גוג ומגוג בעמק יהושפט, וכיצד ה' ינקום בגויים, על מה שעשו לעם ישראל, מדה כנגד מדה. תאור הטוב שיהיה לעם ישראל באחרית הימים.

1. היכן ה' ינקום בגויים? בעמק יהושפט. ע"ש שה' ישפוט שם את הגויים.
2. אלו דברים מבוזים הגויים עשו ליהודים? "ויתנו הילד בזונה (אתנן), והילדה מכרו בין וישתו".
3. אלו אומות מוכיח במיוחד? צור, צידון ופלישתים. (כי היו שכנים, וישראל מעולם לא הציקו להם).
4. למי מכרו את ילדי היהודים? ומדוע? ליונים. כדי שיהיו במקום רחוק, ולא יחזרו לא"י.
5. מה ה' יעשה להם מדה כנגד מדה? בני יהודה, ימכרו את בניהם של הגויים, לאומה יותר רחוקה - שבא.
6. אלו כלים יהפכו לכלי מלחמה? אתים - לחרבות, מזמרות - לרמחים.

7. השלם: "והיה ביום ההוא יטפו ההרים _____, והגבעות תלכנה _____, וכל אפיקי יהודה ילכו _____, ומעין מבית ה' יצא והשקה את נחל _____."
8. על מה ה' ינקה לגוים בממון, ועל מה לא? מה שגזלו מישראל, ינקה ע"י שיקח מהם ממנם, ויתן לישראל. על הדם, לא ינקה ע"י ממון, אלא ע"י שיהרגם.
9. פרש: גלילות- מחוזות. כתו- לשון שבירה. אתיכם- כלי חפירה. מזמרותיכם- כלי שכורתים איתו זמורות =ענפים. עושו- התקבצו. הנחת- יורידם לשאול. חרוץ- לשון חיתוך וגזירה. מעוז- חוזק. יטפו- יזלו.

עמוס

עמוס התנבא בזמן עזיה מלך יהודה, וירבעם בן יואש מלך ישראל. תחלת זמן נבואתו, שנתיים לפני "הרעש". (רעידת אדמה חזקה שהייתה באותם ימים, בעקבות מעשהו של עזיה, שנכנס להקטיר קטורת, אף שלא היה כהן). היה רועה צאן חשוב, מהעיר תקוע (לכא', הייתה בנחלת יהודה, אולם המפרשים, קישרו זאת לעיר תקועה, שהיו מביאין ממנה שמן למנחות, והיא הייתה בגליל, וכתבו שהיא עיר בנחלת אשר).

פרק א'

מוכיח הגויים על פשעים שעשו לישראל, ומפרט העונשים שיקבלו.

1. מה היתה עבודתו של עמוס? נוקד-רועה צאן.
2. מהיכן היה עמוס? תקוע.
3. בימי אלו מלכים נבא? עזיה מלך יהודה, וירבעם בן יואש מלך ישראל.
4. מה קרה שנתיים לאחר שהחל להתנבאות? רעידת אדמה.
5. על איזה פשע של **דמשק** לא אשיבנו? דושם בחרצות הברזל את הגלעד. (דשו אנשים עם כלי שבו דשים תבואה).
6. על איזה פשע של **עזה** לא אשיבנו? בחרבן בית שני, תפסו את ישראל שברחו מפני האדומים, והסגירום.
7. על איזה פשע של **צור** לא אשיבנו? כנ"ל.
8. פשעו של מי יותר גדול ומדוע? צור, שלא זכרו ברית אחים=שלמה וחירם. ("מה הערים האלה אשר נתת לי אחי").
9. על איזה פשע של **אדום** לא אשיבנו? שרדפו את ישראל לאורך כל הדורות, ולא ריחמו על ישראל אחיהם.
10. על איזה פשע של **עמון** לא אשיבנו? בקעו הרות הגלעד, במטרה להרוג הולדות, כדי שלא יבואו לנקום בהם כשיגדלו.
11. פרש: נקדים-רועה צאן. רעש-רעידת אדמה. ראש הכרמל-מקום חשוב עם עצים. חרצות ברזל-כלי ברזל עם חריצים שדשים בו התבואה. תומך שבט-מלך. הרות הגלעד-הנשים שהיו בהריון בגלעד.

פרק ב'

ממשיך להוכיח הגוים וישראל, על חטאיהם. מפרט את העונשים שיבואו על מעשיהם.

1. על איזה פשע של **מואב** לא אשיבנו? שרף עצמות מלך אדום, והשתמש באפר לסוד ביתו.
2. על איזה פשע של **יהודה** לא אשיבנו? מאסם את תורת ה' והקשיבו לנביאי השקר.
3. על איזה פשע של **ישראל** לא אשיבנו? עיוות המשפט.
4. אלו עוד עברות היו לישראל? הלכו איש ואביו אל נערה המאורסה, למען חלל את שם קדשי.
5. מי היה גבוה כארז וחסון כאלון? האמורי.
6. מה עם ישראל עשו לנזירים ולנביאים? השקום יין ולא נתנו להם להתנבאות.

7. פרש: שאון-רעש. שאפים-מצפים. בגדים חבלים-ממושכנים. ענושים-אנשים שהענישו אותם. חסון-חזק. מעיק/תעיק-לשון צרה. עמיר- תבואה אסופה.

פרק ג'

היות שאתם נבחרתם להיות העם שלי, הייתם צריכים להתנהג בהתאם, לכן אעניש אתכם על מעשיכם הרעים. יביא את הגויים שיראו מה עשה ה' לארצו בגלל מעשיהם. רק בודדים ישארו לאחר שהאויב יכבשם. כל בתייהם הטובים יחרבו ברעש שיהיה.

1. מדוע ה' מעניש את ישראל על כל עוונותיהם? הם הכי אהובים, והיו צריכים להיות יותר טובים מכולם.
2. "הילכו שנים יחדיו" ... עד "אם תהיה רעה בעיר וה' לא עשה" על מה מוכיח את ישראל בפסוקים אלו? כפי שדברים אלו לא קורים מאליהם ולא במקרה כך כשהנביאים מתנבאים זה לא מעצמם אלא שה' אמר להם ולכן כשיראל לא רוצים לשמוע זה יותר חמור.
3. מדוע קרא ה' לגויים? לראות מה עשה לאלו שחטאו לו.
4. למה דומים האנשים שינצלו מבנ"י? כפי שמציל הרועה מפי הארי, שתי כרעים, או בדל אוזן.
5. מי יענש כשה' יפקוד עליהם עוונותיהם? מזבחותיהם ובתייהם היקרים.
6. פרש: נועדן-קבעו זמן. כפיר-אריה. ממעונתו-המקום שבו גר. מוקש-מכשול. עשוקים-נגזלים. נכוחה-דבר ישר. אוצרים- שומרים באוצר. בדל אוזן-הקשה שבאוזן. פאת מיטה-בפינת המיטה. דמשק ערש –בפינת המיטה. בתי השן-בתים עשויים משנהב (שן פיל). ספו-יכרתו.

פרק ד'

מפרט את חטאי נשות המלכים והשרים שבשומרון, שהיו אומרות לבעליהם לחטוא, ואת חטאי העם שעבדו ע"ז. מפרט העונשים שיקבלו על עוונותיהם, רעב, בצורת, שדפון, ירקון וארבה, (וכן דבר לאלו שילכו למצרים לחפש תבואה). היות שידועים שעונשים אלו יבואו, צריכים לחזור בתשובה.

1. למה דימה את נשות המלכים והשרים? פרות הבשן, שהם שמנות.
2. במה האויב יגלה אותן? סירות קטנות, ולא מפוארות כפי מעלתם.
3. במה יתבטא ריבוי הפרצות בחומה? מי שרוצה לברוח מהעיר, לא צריך לברוח דרך השערים, אלא יוצא מאיפה שרוצה כי יש פרצות בכל מקום..
4. מדוע אומר לעם ישראל "בואו בית אל ופשעו? כאדם האומר לחברו: תעשה מה שאתה רוצה, אולם תדע, שבסוף תקבל עונש.
5. מהי הקללה "וגם אני נתתי לכם נקיון שינים" אין להם בשר-כשאוכלים בשר הוא נתקע בין השינים. (הבשר עודנו בין שיניהם).
6. כיצד יראו שהבצורת באה מה' ולא במקרה? בחלק מהערים כן ירד גשם, וכן בשדות עצמם, חלק מהחלקות יקבלו גשם, וחלק לא.
7. מתי תהיה עצירת הגשמים? שלשה חדשים לפני הקציר. (זמן שהגשם מאד נצרך).
8. למה מדמה את אלו שינצלו מהצרות? אוד מוצל משרפה.
9. מה צריכים עם ישראל לעשות? "הכון לקראת אלוך ישראל".
10. פרש: רוצצות-שוברות. צנות-אניות קטנות בצורת מגן. סירות דוגה-סירות של דיגים. הרמונה-ארמון. שלשת ימים מעשרותיכם-בסוף שלש שנים תעשו שם ביעור מעשרות. עדי-אלי. נעו-לשון תנועה יזוון.

שדפון/ירקון-מגפה לתבואה. בא' ש-סרחון. אוד-העץ שבו מתעסקים באש להפוך עצים וכד'. מה ש'חו-
דבורו-לשון שיחה. עיפה-חשך. במתי ארץ-מקומות גבוהים.

פרק ה'

מקונן על הרעות שיבואו עליהם בעקבות חטאיהם. מזהירם, לא לסמוך על מבצריהם, כי ה' יחזק האויב, והוא יצליח לכבשם. מוכיח את אלו שמתאווים ליום ה', ואומר להם, שהיום ההוא הוא רע ולא טוב. מוכיחם על קרבנותיהם שהם לא לרצון. גלותם תהיה למקום רחוק יותר מדמשק.

1. "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל" על איזו צרה מנבא כאן? גלות עשרת השבטים שלא יחזרו עד ימות המשיח.
2. השלם: העיר היוצאת אלף תשאר _____ והיוצאת מאה תשאר _____ לבית ישראל.
3. באלו מקומות מזהירם לא לבוא לעבוד ע"ז? בית אל, גגל ובאר שבע.
4. מה היה כמו לענה? משפט. היות שעותוהו היה מר.
5. מה היה יחס העם לנביאים שהוכיחום? שנאו בשער מוכיח ודובר תמים יתעבו.
6. מה המשכיל יעשה בעת הפורענות? ידום=ישתוק, לא יהרהר אחר מדת הדין כי זה נעשה ביושר.
7. מי זה שארית יוסף? ישראל שעדיין לא גלו, נקראים יוסף כי כלכלם במצרים או י"מ שמדובר על מלכות אפרים שמזרעו היה המלך.
8. מדוע קוראים לאכר לאבל? כי אין לו מה לעשות בשדה, מפני הרעות.
9. יום ה' הוא _____ ולא _____, אפל ולא _____ לו.
10. השלם: "כאשר ינוס איש מפני ה' _____ ופגעו ה' _____ ובא הבית וסמך ידו על _____ ונשכו ה' _____".
11. מה רואים מכך שעמ"י לא הקריבו קרבנות ארבעים שנה במדבר? הם יכולים להיות מרוצים לפני ה' גם בלי קרבנות, אם רק לא יחטאו ויעשו את רצונו.
12. לאן עם ישראל יגלו? מהלאה לדמשק.
13. פרש: נטשה-נעזבה. יצלת-יבער. לענה-צמח מר. כימה/כסיל-שמות מזלות. מבליג-מחזק. בושסכם-דריסה
ורמיסה. משאת בר-התבואה שסוחב. בתי גזית-בתים מאבנים מסותתות. יד'ם-ישתוק. נהי-יללה. שלם
מריאיכם-שלמים מפוטמים. המון שיריך-ריבוי שירים/רעש שירך. סכות/כיון/כוכב-שמות ע"ז.

פרק ו'

מוכיח את השאננים בציון, והבוטחים בהר שומרון, שבמקום להצטער על אחיהם שגלו, הם מתענגים ככל יכלתם. ענשם יהיה, שיגלו בראש גולים, והרבה מהם ימותו.

1. מה ישראל צריכים ללמוד מהגויים שסביבם? נחלתם פחות טובה משל ישראל, ולא היה להם למאוס בה', כי רואים שלא ירויחו מזה יותר.
2. מה קרבו ומה הרחיקו ישראל? קרבו עושק, והרחיקו את יום ה' חשבו שלא יבוא אליהם רע.
3. על אלו מטות שוכבים ה"שאננים והבוטחים"? שן=שנהב.
4. באיזה כלי מנגנים? נבל. כמו מי חשבו ששרים ומנגנים? דוד.
5. "השותים במזרקי יין" על מה התוכחה? במקום לשתות בכוסות מעט, הם שותים במזרקים גדולים.
6. מה היה ראוי שיעשו במקום להתענג בתענוגים? יחלו מרב צער על אחיהם.
7. את מה ה' מתאב ואת מה שונא? מתאב-גאון יעקב=ביהמ"ק. שונא ארמנותיו.
8. מדוע משתקים את מי שבירכתי הבית? כי אין ראוי להתרעם על מדת הדין, היות שבא ביושר על מעשיהם.
9. מה יקרה לבית הגדול ומה לקטן? גדול-רסיסים, קטן-בקיעים. (יותר גדול מרסיסים).

10. מה א"א לעשות במקום שיש סלעים? סוסים לא יכולים לרוץ, והבקר לא יכולים לחרוש כי ישברו רגליהם.
11. מה היו צריכים ללמוד מזה? מי שמשנה מטבעו של עולם מפסיד, כך אם עושקים בדין ומשנים מחוקי התורה יקבלו עונש.
12. פרש: נקבי ראשית הגויים ידעו בפירוש שהם חשובים מכל האומות. מנדים-מרחיקים. סרוחים על ערשותם-המצעים עודפים על המיטה (יורדים מהצדדים כמו במשכן "וסרח העודף"). כרים-כבשים שמנים. מרבק-מקום פיטום העגלים. פורטים-ענין פרט בודד. סר מרזח סרוחים-יסורו המשתאות המיותרים והעודפים שעשו. מסרפן-מי ששורף הגופות. (י"א אחי אמו). ראש/לענה-צמח מר.

פרק ז'

עמוס רואה ארבעה מראות נבואה. (הרביעי בפרק ח') על הארבה והאש התפלל, וה' נחם, ולא יבוא. השלישי- ה' עומד על חומת אנך, ובידו אנך. להראות שה' הולך להתנהג ביושר עם ישראל = לשלם להם בדיוק לפי מעשיהם, וכן שבית ירבעם יכרתו, וימלכו אחרים במקומם. אמציה כהן בית אל, שולח לירבעם, שעמוס קושר עליו קשר. (אולם המלך לא מקבל את דברי הכהן). אמציה אומר לעמוס, שילך לארץ יהודה, שם ינבא ושם יתנו לו לחם בעד נבואותיו. (מנהגם היה לתת לנביאי השקר לחם בשכר נבואותיהם). עמוס אומר לאמציה, שיש לו רכוש רב, ואינו נזקק לנדבות, והסיבה שמתנבא היא כי ה' צוה עליו. היות שהוא צוחק על נבואתיו ומבזה אותן, הוא ומשפחתו, יקבלו עונשים מיוחדים.

1. מתי הארבה היה אמור לבא על הארץ? בתחלת עלות הלקש. (הזמן שהתבואה שמאחרת לצמוח, מתחילה לצמוח, ובאותו הזמן, כל סוגי התבואה נמצאים בשדה, והארבה יאכל את כל סוגי התבואה).
2. כיצד התפלל עמוס שלא תבוא רעה זו? "מי יקום יעקב כי קטן הוא"
3. את מה אכלה האש? מי התהום וחלקות השדה.
4. כיצד התפלל על זה עמוס? כמו בארבה.
5. מה זה חומת אנך? חומה שנבנתה עם משקולת, ע"מ שהחומה תהיה ישרה.
6. אילו ענשים יבואו על הבמות ובית ירבעם? "ונשמו במות ישחק", "וקמתי על בית ירבעם בחרב".
7. מי שלח לירבעם את דברי עמוס? אמציה, כהן בית אל.
8. האם דייק בדבריו? לא. (אמציה ספר למלך, שעמוס ניבא, שירבעם ימות בחרב, ואילו עמוס אמר "בית ירבעם", שעתידיים לקום על אחד מבניו ולהורגו, ונתקיים בימי זכריה בנו, ששלום בן יבש הרגו).
9. מה אמר אמציה לעמוס? שיברח לארץ יהודה, ושם ינבא נבואותיו.
10. מה ענה לו עמוס? שה' שלח אותו להתנבאות, והיות שהוא לועג לנבואותיו, יקבל עונש.
11. מה יהיה ענשו של אמציה? "אשתך בעיר תזנה, ובניך ובנותיך בחרב יפולו, ואדמתך בחבל תחלק. (האויב יחלק את נחלתו בחבל מידה), וכן שימות על אדמה טמאה-בחול".
12. פרש: גבי-ארבה. לקש-עשב שגודל מאוחר. חלק-חלקת שדה. אנך-חוט עם משקולת, משמש כ"פּלס". מקדש מלך-ארמון המלוכה. בוקר-מלשון בקר. בולס שקמים-מערב תאנים (מאכל לבהמות). תטיף-לשון נזילה ומשאלים לשון זאת לדיבור.

פרק ח'

המראה הרביעי, הוא ארגז עם פרות קיץ. (תאנים, או שם כללי, לפרות המבשילים בקיץ). מראה שבא הקץ על עם ישראל. מוכיח את אלו ששומרים אצלם תבואה, ע"מ למוכרה בזמן היוקר, וכן מרמים במשקלותיהם. ה' יהפך את שמחתם לאבל. בזמן בית שני, יהיה רעב לדבר ה', וגם הצעירים אשר דרכם להתעסק בתענוגים, יחפשו את דבר ה' אך לא ימצאו, כי לא היתה נבואה, כל ימי בית שני. (ענש על מה שלא רצו עכשיו לשמוע את דבר ה').

1. מה זה "כלוב קיץ"? סל עם פרות קיץ. (וי"א תאנים).
2. מה מסמל ה"כלוב קיץ"? בא הקץ על עמי ישראל. לשון נופל על לשון.

3. מתי אומרים לאנשים "הס"? כשמשליכים המתים, אומרים אחד לשני לא נתלונן, אלא נצדיק עלינו את הדין.
4. לאלו שני זמנים מחכים ע"מ לעשוק העניים? 1. שיעבור חדש הקציר, שמצוי להם תבואה בשדות. 2. שתעבור שנת השמיטה, שאין התבואה מצויה.
5. כיצד מרמים העניים? מקטינים המדות (וכך נותנים פחות תבואה), מגדילים את משקל הכסף, (וכך יכולים לדרוש יותר כסף. ומערבים פסולת בתבואה.
6. כיצד היאור משמש כמשל, לעונש הרשעים, ולשלוות הצדיקים? כשהיאור עולה על גדותיו הוא מעלה עמו בוץ ואבנים. - משל לעונש הרשעים, שהמים עולים ומציפים אותם. כאשר היאור חוזר ושוקע, הכל נרגע, והמים חוזרים להיות צלולים. - משל לשלוות הצדיקים.
7. השלם: והפכתי חגיכם _____ וכל שיריכם ל _____ והעליתי על כל מתנים _____ ועל כל ראש _____ ושמתיה כאבל _____ ואחריתה כיום _____.
8. איזה רעב יהיה? ומתי? רעב לשמוע את דבר ה'. מזמן בית שני והלאה.
9. האם זו בשורה טובה או לא? לא. הנבואה היא שיחפשו לשמוע את דבר ה' ולא ימצאו.
10. מדוע בא להם עונש זה? היות שנשבעו בשם ע"ז, ובזו את דבר ה', לעתיד לבא יחפשו את דבר ה', ולא ימצאו.
11. פרש: כלוב קיץ-סל מלא בפרות קיץ/תאנים. פגר-גוף המת. ש' אפים אביון-בולעים העניים. החדש-חודש הקציר. נשבירה שבר-תבואה, נקרא כך כי שובר הרעב, ומוכר התבואה נקרא משביר. בר-תבואה. איפה-מדת נפת. מפל בר-הפסולת שנופלת מהתבואה בשעת ההרקדה=סינון. ונגרשה-לשון גירושין ותזוזה (המים יוזיזו חול וכד'). תתעלפנה-עיפות וחולשה גדולה מצמא.

פרק ט'

אף אחד, לא יצליח להמלט מהרעות שיבואו לעם ישראל. עם ישראל, חייבים טובה לה', שהוציאם ממצרים מבית עבדים, אך הם בגדו בו. היות שהשיבו רעה תחת טובה, ה' יענישם. לעתיד לבא יהיה לעם ישראל שפע גדול.

1. היכן ה' עמד כשאמר למלאך להעניש את ישראל? על המזבח. (הזהב)
2. מיהו הכפתור (משקוף), ומי הם הספים? המלך והשרים.
3. אם יסתרו בקרקע הים מי יתפשם? משם אצוה את הנחש (תנין) ונשכם.
4. מדוע דומים ישראל לבני כשיים? כמו שהכושים עבדים, כך ישראל עבדים לה'.
5. את מי ה' ישמיד, ואת מי לא? הממלכה החטאה-המלכים שהחטיאו את ישראל ישמיד, אך עם ישראל לא.
6. מה זה סכת דוד? מלכות דוד, שסוככת ומגינה.
7. אלו פרצות היו במלכות בית דוד? מלכות ישראל-כי גורע משלמות המלכות כשיש עוד אחת.
8. במה יתבטא השפע שה' יתן לישראל? 1. לפני שיספיקו לקצור הכל, כבר יבוא זמן הזריעה. 2. ינטוף יין מההרים מריבוי הענבים. 3. הגבעות כביכול יתנסו מרוב חלב שיטוף מהצאן ומהיין שיטוף מהענבים.
9. פרש: כפתור-משקוף, מציירים עליו ציורים של כפתורים. ספים-מזוזות הפתח. בצעם-כספם, מלשון בצע כסף. יחתרו-יחפרו. תמוג-נמס. הבונה בשמים מעלותיו-מערכת של גלגלים בשמים, המסודרים כמדרגות זו מעל זו. אגודתו על ארץ יסדה-קיבוץ הבריות שנמצאים בעולם. כבני כשיים-בני עבדים. כברה-מסנת. צרוך-גוש עפר. סכת דוד-מלכות בית דוד שמגינה כסוכה. מ'שך הזרע-מוליך הזרעים לזריעה. ערים נשמות-שממה. ולא ינתשו-לא יעקרו.

עובדיה

עובדיה היה גר אדומי, ממונה על בית אחאב, ירא את ה' מאד, תלמיד של אלישע, ("עבדך אישי מת") והחביא מאה מנביאי ה'. אמר ה', היות שהוא גר בין שני רשעים, אחאב ואיזבל, ולא למד ממעשיהם, ראוי שיתנבא על עשו, שגר בין שני צדיקים, יצחק ורבקה, ולא למד ממעשיהם.

הרבה פעמים נזכר בדברי חז"ל שאדום ורומי היינו הך, ובפשטות, אנשי רומי הגיעו במקור מאדום.

מוכיח את בני אדום שעשו צרות לישראל בזמן בית ראשון שסייעו לנבוכדנאצר ועודדוהו להרע לישראל.

הספר מתחלק לכמה חלקים, גאותו של אדום, חרבנה המוחלט של אדום, תוכחה על מעשיו הרעים שעשה לישראל, וכן נבואה על העתיד לבא, שישראל יחזרו לארצם, וירשו את עריהם, בתוספת אדום פלישתים וכד'.

1. מה אמר השליח ששולח בין הגוים? להתאסף למלחמה על אדום.
2. מה גרם לגאותו של אדום? שכן במבצרים ובמקום גבוה.
3. מה מיוחד בחרבן אדום? חרבן מלא.
4. מי יכשיל את אדום? אנשי שלומו שבטח בהם.
5. מה עשו אדום לישראל? לעג לישראל, השתתף בפועל בביזה.
6. מי שתה ומי ישתה? כפי שיהודה שתו מכוס התרעלה, כך הגויים ישתו. (וי"א כפי שהגויים שתו והשתכרו בחרבן הבית, כך ישתו מכוס התרעלה).
7. למה מדמה את בית יעקב, בית יוסף ובית עשו? בית יעקב-אש, בית יוסף-להבה, בית עשו-קש.
8. "וירשו הנגב את הר עשו והשפלה את פלישתים" מדוע דווקא הם? המקומות האלו סמוכים להם, אדום- ממזרח לנגב, פלישתים- ממערב לשפלה, ובא לומר שירחיבו את גבולם.

"וגלות החל הזה לבני ישראל (אנשי ישראל שגלו) אשר כנענים עד צרפת (בין שגלו למקום שאליו הלכו הכנענים ככיבוש הארץ, ובין אלו שגלו עד לצרפת= כל אלו שגלו משם עד שם) וגלות ירושלם אשר בספרד (אנשי ירושלים שגלו לספרד) ירשו את ערי הנגב (יחזרו לבתיהם וירשו את נחלת יהודה).

בענין צרפת וספרד המפרשים ביארו שמדובר על צרפת וספרד של היום. אמנם התרגום בצרפת תרגם צרפת ואולי כונתו לצרפת של צידון (קום לך צרפתה אשר לצידון") ובספרד תרגם אספמיא.

יונה

ספר יונה נשתנה משאר הנביאים בכך שלא כתוב בה שום נבואה על ישראל. אמנם יש נבואה בשמו בספר מלכים: הוא השיב את גבול ישראל... ביד יונה בן אמיתי הנביא אשר מגת החפר. על פי זה ידוע שהיה משבט זבולון, כי גת חפר נמצאת בנחלתם. אמנם ספר זה אינו קשור כלל לישראל. המפרשים מביאים סיבות שונות למה נכתב: א. כדי להוכיח את עם ישראל שיראו איך הגויים חוזרים בתשובה מיד. ב. להראות שה' מרחם על השבים בתשובה אפי' שהם גויים.

פרק א'

יונה מצטווה ללכת להזהיר את אנשי נינוה, אולם הוא בורח ולא ממלא את שליחותו. (הטעם שברח כי ידע שהגויים מקבלים תוכחה ויחזרו מהר בתשובה וחשש שזה יגרום לכעס מאת ה' על ישראל שאינם שבים. ומה שחשב שיוכל לברוח מה' כי הוא חשב שבחז"ל לא יקבל עוד נבואה). הוא ניסה לברוח באניה, אולם ה' עורר סערה בים. לאחר גורל מתברר למלחים שהסערה היא בגלל יונה, והם נאלצים לזרקו לים. הים נרגע, ואנשי האניה נדרו נדרים.

1. באיזה כינוי מכונה נינוה? העיר הגדולה.
2. כיצד ניסה לברוח? באניה. להיכן ניסה לברוח? לתרשיש.

3. כיצד ה' מנע מיונה לברוח? הטיל סערה בים.
4. מה עשו המלחים ע"מ להציל את האניה? 1. צעקו לאלוהיהם, 2. הטילו כלים מהאניה לים להקל.
5. מה עשה יונה בזמן הזה? הלך לישון.
6. מי העיר אותו? רב החובל.
7. כיצד התברר שהסערה היא בגלל יונה? עפ"י הגורל.
8. מה הציע יונה ע"מ שהים ירגע? שיזרקוהו לים.
9. האם זרקוהו מיד? לא. קודם ניסו לחזור ליבשה, וכשלא הצליחו זרקוהו, ורק לאחר בקשת סליחה מה'.
10. מה קרה לאחר שזרקוהו? הים נרגע. מה עשו אנשי האניה? נדרו שיקריבו קרבנות.
11. פרש: ירכתי- צד / פינה. מלחים- מוליכי הספינה. רב החובל- מנהיג הספינה ונקראים חובלים כי מותחים את החבלים של המפרשים. יתעשת- יתרצה. ויחתרו- חפירה=כשמכניסים המשוט לים נראה שחופרים בו. זעפן- כעסו.

פרק ב'

לאחר שיונה נזרק לים ה' שלח דג גדול שבלע את יונה. יונה היה שם שלשה ימים ולילות. כשהיה יונה במעי הדג הוא התפלל לה'. לאחר התפלה ה' אמר לדג והוא הקיא את יונה ליבשה.

1. כיצד ניצל יונה? ה' שלח דג גדול שיבלע אותו.
2. כמה זמן היה יונה במעי הדג? שלשה ימים ושלשה לילות.
3. מה יונה התפלל לה'? בתחלה חשבתי שאני הולך למות, אולם ראיתי שה' שומר אותי ומזה אני יודע שאחיה. נדר שיקריב תודה בפרסום.
4. תאר היכן היה יונה בים? במקום שנהר נשפך לים, בשפת נהר ליד קני סוף, בעומק הים מקום שיש הרים.
5. מה ההבדל בין הבטחת המלחים להבטחת יונה? הם נדרו ולא מתכוננים לשלם ואילו הוא ישלם.
6. פרש: וימן- זימן. שועתי- צעקתי. מצולה- עומק הים. בלבב ימים- חוזק הים. משבריד- כך נקרא גל שנשבר. נגרשתי- לשון גירושין. אפפוני- סבבוני. סוף- סוגי עשב הגודלים בימים ונהרות. קצבי- סוף.

פרק ג'

ה' מצוה את יונה שנית ללכת לנינוה. יונה הולך ומודיע בעיר שעוד ארבעים יום נינוה תחרב. אנשי נינוה האמינו לדבריו ומיד חזרו בתשובה. המלך זירזם לחזור בתשובה עוד יותר. ה' ראה שהם חזרו בתשובה, והוא התחרט על הרעה שרצה להביא עליהם.

1. מה היה גודלה של נינוה? מהלך שלשת ימים. (הרד"ק פי' מקצה לקצה, והאבן עזרא פי' שכך היה היקף העיר).
2. כמה זמן קרא יונה בעיר? מהלך יום אחד.
3. מה קרא יונה בעיר? "עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת".
4. האם אנשי נינוה האמינו לדבריו? כן. "ויאמינו אנשי נינוה באלוקים".
5. אילו מעשים עשו אנשי נינוה? צמו ולבשו שקים.
6. מה עשה המלך כששמע את הדברים? הוריד אדרת המלוכה, התכסה בשק, וישב באפר.
7. מה צוה המלך לאנשי העיר לעשות? לצום- אפ' הבהמות. ללבוש שק, תפילה ותשובה, להחזיר כל הגזלות.
8. מה קרה בעקבות מעשיהם? ה' התחרט ממה שחשב להשידם.
9. פרש: עיר גדולה לאלוהים- כל דבר שרוצים לציין שהוא מאד גדול סומכו ללשון אלוה שהוא גדולה. ויחל- התחיל. אדרתו- בגד מכובד. מטעם המלך- כך ציוה המלך מעצתו ושכלו.

פרק ד'

יונה כועס שה' נחם מלהרע להם, כי חושש שעכשיו עם ישראל יענשו והוא היה הגורם. יונה יושב מחוץ לעיר לראות מה יהא בסופה של נינוה. ה' מצמיח לו קקיון שיעשה לו צל, ולמחרת ממית את הקקיון. יונה כועס על מות הקקיון. ה' מוכיחו ואומר לו: אתה מרחם על הקקיון שלא עמלת בו רק מחמת שעשה צל יום אחד. ק"ו שאני אחוס על נינוה אפ' שהרעו מעשיהם, כי יש שם יותר משתים עשרה ריבוא (120,000) ילדים שלא הרעו ובהמות רבות, ודאי שאני ארחם עליהם.

1. מדוע כעס יונה? חשש שכעת ה' יכעס ויעניש את עמ"י.
2. כמה גדול היה צערן של יונה? הוא העדיף למות מלראות ברעת ישראל.
3. היכן ישב יונה? ממזרח לעיר.
4. מהיכן היה ליונה צל? בנה סוכה, אך זה לא הספיק, וה' הצמיח לו קקיון.
5. כמה זמן היה לו צל מהקקיון? יום אחד.
6. כיצד פסק הצל מהקקיון? ה' שלח תולעת שאכלה את שורשי הקקיון והוא התייבש.
7. מה גרם ליונה להתעלף? רוח קדים חרישית.
8. פרש את התוכחה שה' אמר לו! אתה חסת על קקיון מחמת צערך אף שהיה קיים רק יום אחד ולא טרחת בו כלום. ודאי שאני ארחם על נינוה כיון שיש שם הרבה אנשים וביניהם הרבה שלא חטאו. (הרד"ק מוסיף נקודה נוספת שה' לא יחריב את נינוה מחמת כבודו. כל הנבראים הם כבוד לה' "ולכבודי בראתיו")
9. פרש: קקיון-עץ בעל ענפים. רוח קדים חרישית-רוח מזרחית חזקה שמחרישה אזניים. ויתעלף-נחלש.
רבן-עשרת אלפים.

מיכה

מיכה מהעיר מרשה שביהודה. ולכא' היה משבט יהודה. נבא בזמנם של שלשה נביאים נוספים. הושע, ישעיהו ועמוס. היה המאוחר מכולם.

פרק א'

מעיד בהם את ה' לעד שהוא מוכיחם, ולא יוכלו לומר "לא שמענו". חטאי העם באו מחמת מלכים רשעים, ענשם של מלכי ישראל יהיה, חורבן ממלכתם בשומרון. אותו מלך שיכבוש את עשרת השבטים יגיע עד ירושלים. כאשר ילכו לגלות צריכים להסתיר זאת מהגויים, כדי שלא ילעגו להם. מוכיח את יושבי לכיש שביהודה, שהם "יבאו" את הע"ז מישראל ליהודה. אומר להם להתאבל על כל הטוב שהיה להם ונלקח.

1. מאיזו עיר היה מיכה? מרשה, בנחלת יהודה.
2. בימי אלו מלכים נבא? יותם, אחז ויחזקיה.
3. אלו עוד נביאים נבאו בזמנו? הושע, ישעיהו ועמוס.
4. שמעו עמים כולם מי הם העמים? כל השבטים.
5. מי יהיה עד שהוא מוכיחם על עוונותיהם? ה'.
6. ונמסו ההרים תחתיו והעמקים יתבקעו מי הם? הרים-המלכים והשרים. עמקים-המון העם.
7. מי גרם לעם ישראל וליהודה לחטוא? מלכיהם.
8. מה יהיה ענשה של שומרון? תחרב לגמרי עד היסוד, ותהפוך למקום כרמים, במקום מגורים.
9. מה יקרה לפסלים ולתכשיטיהם? ישברו וילקחו לגלות.
10. תאר כיצד מיכה מתאבל! הולך ערום כמי ששללו את בגדיו, ויצעק בקול כתנים וכבנות יענה.
11. "בגת אל תגידו מה לא לומר ומדוע? את הצרה, כדי שהגויים לא יצחקו עליהם.

12. השלם: בבית לעפרה _____, לא יצאה יושבת _____, מספד _____, יקח מכם עמדתו. רתום המרכבה _____, יושבת _____, בתי אכזיב _____, למלכי ישראל. עוד היורש אביא לך יושבת _____, עד _____ יבוא כבוד ישראל. (ההשלמות [ברובם] לשון נופל על לשון)
13. מדוע יושבי צאנן לא הלכו להספד של בית האצל? גם הם הולכים לקבל את אותה צרה, ודי להם בשלהם.
14. כיצד צריכים העם להביע את אבלותם? תלישת וגזיזת השערות.
15. כמו מי צריכים לקרוח קרחה? כנשר.
16. פרש: במתי ארץ-מקומות גבוהים. עמקים יתבקעו-המישור ישבר. דונג-שעוה. מוגרים-נשפכים. עי השדה-ערמת אבנים שבשדה. גי-עמק. שולל-לקחו בגדיו. אנושה-מכה חזקה ביותר. עפר התפלישי-התגלגלי בעפר. יקח מכם עמדתו-האויב יקח המקומות שבהם אתם עומדים=נחלתכם. חלה לטוב-מפחדת מהרעה, לעומת הטוב שהיה לה. רתם-קשירה. רכש-בהמה שרצה מהר. שלוחים-מתנות. מורשת גת-ליורשים של גת. קרחי וג'זי-תלישת שערות וגזיזתם, לעשות קרחת בראש.

פרק ב'

מוכיח את הגזלנים אשר משתמשים בכחם לגזול. ענשם יהיה, שכשיחזרו מהגלות, לא יהיה מי שיקבל את נחלתם בחזרה, כי יכרתו הם וזרעם. מה שמתלוננים על ה', שכביכול קצרה רוחו ולכן מענישם, הוא עונה להם שה' מטיב למי שהולך בדרך הישר. מוכיחם על נביאי השקר שקבלום עליהם, והיו נותנים להם, יין ושכר. מנבא, שלעתיד לבא, יצאו מהגלות, מלך המשיח ילך לפניהם וה' בראשם.

- מה עשו הגזלנים בלילה ומה ביום? בלילה תכננו, ביום גזלו.
- תאר את הרעה שתבוא עליהם! "לא תמישו משם צוארותיכם ולא תלכו רומה" לא תוכלו לברוח מהרעה, והיא תגרום שתלכו כפופים.
- מה יהיה ענשם של הגזלנים? לא ישאר מהם ומזרעם מישהו לקבל חזרה את נחלתם, כשיחזרו מהגלות.
- מדוע לא כדאי להוכיח את ישראל? כיון שהם מבזים את הנביאים.
- מה ישראל טענו על ה' כששמעו על הצרות שיבואו עליהם? שה' קצר רוח, והוא יודע לעשות רע.
- מה ענה להם מיכה? ה' מטיב, למי שהולך בדרך ישרה.
- מה גזלו מהאיש? נחלתו, ובגדיו החשובים. מהאשה? הבית שבו התענגה. ומהילדים? את התכשיטים שהאמהות שמו עליהם.
- מה דרשו נביאי השקר תמורת נבואה טובה? יין ושכר.
- כמו מה יהיו ישראל כשיחזרו מהגלות? "כצאן בצרה"- כמו צאן שנמצא במקום מבצר שאף אחד לא יכול להזיק לו.
- "עלה הפורץ לפניהם" לפני מי ומה הוא עושה? לפני ישראל כשיצאו מהגלות. מיישר ומכין להם הדרך כשיוצאים מהגלות.
- פרש: לאל ידם-כח ידם. לא תמישו-לא תסירו. רומה-זקוף. נקה, נקי, נקייה-קונן, קינה. (נהיה הוא כפל לשון לקינה, לומר שהיה קינה רבה. חלק עמי ימיר-שדות ישראל החליפו בעלות. לשובב שדינו-ישובו אלינו שדותינו. משליך חבל בגורל-מקבל נחלה. (היו מודדים בחבלי מידה). אל תטיפו-אל תנבאו נבואות. לא יסג כלימות-לא ישיג אתכם בוש. ממול שלמה-עומדים מול אדם עם בגד יפה. אדר תפשיטון-מפשיטים מאדם את אדרתו=בגד מכובד. מע' ברים בטח שובי מלחמה-אנשים שלכו בבטחה עשיתם שיראו כאילו חזרו ממלחמה. תחבל, וחבל נמרץ-תקבלו מכה חזקה. ה' לך רוח-הולך בדרך לא טובה. כצאן בצרה-כצאן שנמצא במקום מבוצר. ה'תכרו-מקום שבו מנהיגים את הצאן. תהימנה-רעש.

פרק ג'

מוכיח את השופטים אשר גוזלים את ישראל ולא משאירים להם כלום. בגלל מעשיהם הרעים ה' לא יענה להם בשועם אליו. מנבא על נביאי השקר שהיו מנבאים טוב למי שנתן להם אוכל, ורע למי שלא נתן. לכן יהיה להם צרה גדולה ובושה כאשר יראו שנבואותיהם לא יתקיימו. היות שראשי העם לא נהגו כפי שהיו צריכים: השופטים לקחו שחד, הכהנים הורו בעבור ממון, והנביאים קסמו קסמים, וחשבו שלא יקרה להם כלום, כי בית המקדש שוכן בתוכם. לכן ביהמ"ק וירושלים יחרבו.

1. כיצד מתאר מיכה את גזל העניים? מפשיטים עורם, פורסים את הבשר בסיר ומבשלים אותו. שוברים העצמות למצוץ המח.
2. מה יהיה ענשם? יצעקו לה' ולא יענה להם.
3. למי נבאו נביאי השקר נבואות טובות ולמי רעות? מי שהיה נותן להם אוכל נבאו טוב ומי שלא רע.
4. מה יהיה ההבדל בין מיכה לנביאי השקר? הם יתיישו כשיראו שנבואותיהם לא התקיימו. אולם מיכה יראו שאף שלא החניף להם, וניבא להם רע, נבואותיו היו נכונות, ובאמת היו דבר ה'.
5. כיצד הרגיעו את עצמם מנהיגי העם על אף חטאיהם הרבים? הלא ה' בקרבנו לא תבוא עלינו רעה.
6. מה יקרה לירושלים מחמת פשעיהם? ירושלים תהפך לשדות וגלי אבנים, והר הבית ליער.
7. פרש: שארם-בשרם. פצחו-שברו. ופרשו-לשון פרוסה. קלחת-סיר. הנשכים בשניהם-מי שנותן להם אוכל. לילה לכם מחזון-בגלל נבואות השקר יבוא להם צרה. קדר-יחשיך. וחפרו-בושה. ועטו על שפם- יכסו ראשם עד לשפם, כדרך אבלים. יעקשו-יעקמו. עיין-ערמות אבנים. במות יער-המקום הגבוה יהפך ליער.

פרק ד'

לעתיד לבא הר הבית יהיה המקום הכי מכובד בעולם. מלך המשיח ישפוט את כל העולם, ולכן לא יהיו מלחמות כי הוא מפשר בין כולם. היות שלא עזבנו את ה' גם בגלות, נקבל שכר זה לעתיד לבא. (מכן עד סוף הפרק כל פסוק או שנים קופץ בין עניני נחמה על העתיד לבא, לבין תוכחה על מה שעושים עכשיו). מתאר כיצד לעתיד לבא כל עם ישראל יחזרו לירושלים, ה' יפצה אותם על כל הצער שעברו, וימלוך עליהם לעולם. חוזר להוכיחם על ר'ע מעשיהם, היות שמבקשים עזרה מהגויים, ולא פונים לה' לעזרה, ילכו לגלות. אולם אח"כ ה' יגאלם מבבל. חוזר לעתיד לבא: ה' יביא את כל הגויים להלחם על ירושלים. אמנם בתחילה הם ינצחו, ויהיו צרות רבות, אולם בסוף ה' יהרג את כל הגויים שהתאספו להלחם. כל השלל שיקחו מהגויים יהיה חרם לה'.

1. מדוע לעתיד לבא יבואו לירושלים? כי ירצו לשמוע את דבר ה'.
2. מדוע לא יהיו עוד מלחמות? כי מלך המשיח ישפוט ויפשר בין כולם.
3. "על מי נאמר וישבו איש תחת גפנו ותחת תאנתו"? על ישראל והגויים כי לא יהיו מלחמות.
4. מי ימלוך לעתיד לבא על ישראל? ה'. "ומלך ה' עליהם בהר ציון מעתה ועד עולם".
5. מי מכונה מגדל עדר ומדוע? ירושלים, היא כמו מגדל חזק שאליו מתאספים. וממשיל את עם ישראל לעדר צאן.
6. מה יחשבו הגויים כשיבואו על ירושלים לעתיד לבא? שיצליחו לכבוש את ירושלים מחמת חטאי ישראל.
7. מה ה' חשב כשהביא את הגויים אל ירושלים? "קבצם כעמיר גרנה" אספם ע"מ להרגם.
8. מה יעשו ישראל עם השלל? חרם לה'.
9. פרש: נכון-מוכן. נשא-מרומם. נהרו-ימשכו כנהר. והוכיח-יברר הדברים. וכתתו חרבותיהם לאתים-ישברו חרבותיהם, ויהפכום לכלי חפירה. מזמרות-כלי שחותכים בו ענפים. מחריד-פחד. צ' לעה-חגר. נהלאה-עיפה, (ונלאו מצרים). מגדל עדר-מגדל שאליו מתקבצים הצאן. ע' פל-מבצר חזק. עדיך תאתה-אליך יבואו. תריעי רע-מבקשת חברים. חיל-פחד. ג' חי-אנחה. תחנף-תחטא. כעמיר גרנה-כערמות תבואה לגרן=מקום אסיפת התבואה. נחושה-נחשת. והדקות-שחיקה. והחרמת-הקדש. בצעם-עשרם. חילם-עושר. תג' דדי-שריטת הבשר. בת גדוד-ישראל שבאו עליהם גדודים.

פרק ה'

מלך המשיח בא משבט יהודה ומבית דוד אשר מקורם בבית לחם. הוא ימלוך על ישראל ויושיעם מכל צר. עם ישראל יקוו רק לה! ולא יקוו לעזרה משום אדם. ישראל לא יצטרכו לסוסים מרכבות ערי מבצר וכד' כי ה' יעזרם. כמו כן לא יהיה להם שום סוג של ע"ז וכישוף.

1. מאיזו עיר באה משפחתו של מלך המשיח? בית לחם.
2. איזה שם נוסף היה לעיר? אפרת.
3. מי מכונה "צעיר להיות באלפי יהודה"? ומדוע? בית לחם. כי היא עיר קטנה ולא מהערים החשובות.
4. כשיבוא אויב להלחם עם ישראל מי ילחם בו? שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם.
5. כיצד יבטחו ישראל בה? כמו שמקוים לטל וגשם, ויודעים שרק ה' יכול להביא ולא שום אדם.
6. מדוע ה' יכרית את הסוסים וערי המבצר מישראל? כי לא יצטרכו להם.
7. פרש: מוצא תיו מקדם-המקום שממנו יצא משפחתו מאז ומעולם. אפסי ארץ-קצוי ארץ. ורעו-ישברו. בפתחיה-בפתח הארץ. (י"א חרבנות) רביבים-גשם. מעוננים-סוג מכשפים. נתשתי-עקירה. עריך-שונאיך.

פרק ו'

מזכיר את הטובות שה' עשה אתם, מיום צאתם ממצרים, כיצד הצילם מבלק ובלעם. לעומת זאת ישראל בגדו ופשעו בו. ה' לא רוצה את קרבנותיהם, אלא שלשה דברים: שיעשו משפט, יאהבו חסד ויעשו את המצוות בצניעות ולא בגאווה. מזהירים, שאינם יכולים לזכות בדין, כאשר אוחזים במעשיהם הרעים. ענשם יהיה, שלא יולדו להם ילדים, ואם יולדו ימותו. כמו כן לא יהנו מפרי הארץ.

1. מי ישמע את קולו של מיכה כשמוכיח את עם ישראל? ההרים והגבעות.
2. אילו טובות ה' עשה אתם במדבר? שלח לפניהם את משה אהרן ומרים. הגן עליהם מבלק ובלעם.
3. אילו דברים "הציעו" ישראל לרצות את ה'? קרבנות, נסכים והקרבת ילדיהם.
4. מה ה'רוצה שיעשו? "עשות משפט, אהבת חסד והצנע לכת עם אלוקיך". (לא להתגאות במעשיהם הטובים).
5. איזה דבר נמצא בבתייהם שבגללו לא יוכלו לזכות בדין? אוצרות גזולים, ומשקולות לא מדויקים.
6. מה יהיה ענשם? לא יהיה להם ילדים, ואם יהיו, ימותו. לא יהנו ממה ששדותיהם יוציאו להם.
7. פרש: קום ריב את ההרים-קום להוכיח את ישראל בקול, שגם ההרים ישמעו. האתנים מוסדי ארץ-ההרים החזקים שהם יסודות הארץ. הלאתיך-עייפתי אותך. אכף-אכנע. בכורי פשעי-האם אקריב את בני הבכור, ע"מ לכפר על פשעי. תושיה יראה שמך-איש שיש בו חכמה ורואה את ה'. שמעו מטה-תראו ממי באה המכה. יעדה-זימן. האש-האם יש. איפת רזון-איפה קטנה מהמדה האמיתית. זעומה-ה' כועס עליה. כיס אבני מרמה-שק, שיש בו משקולות לא מדויקות. השמם-לשון שממה. ישחך-שפלות והכנעה. תסג-להשיג. ולא תפליט-לא תלד. שרקה-ישרקו מתמהון על מה שקרה.

פרק ז'

מיכה מתאר כיצד כל הצדיקים אבדו ונשארו רק הפושעים. ממשיל זאת לשדה שאספו ממנה את כל הפירות ולא נשאר כלום.

אנשי אמונה אבדו, וא"א לסמוך אף על בני המשפחה הקרובים ביותר. אף שהמצב קשה, אין לאויבנו לשמוח כי ה' עתיד להושיענו, וינקום בגויים על כל הרעות שעשו. מיכה מבקש מה' שירעה את ישראל. ה' משיב לו, שהוא עתיד לעשות עמם נסים כביום צאתם ממצרים. כל הגוים עתידים לשתחוות ולהכנע לישראל. משבח את ה' שהוא נושא עוון ועובר על פשע, ולא מעניש על כל עוונותינו. מבקש שיקיים את מה שהבטיח לאבות שיתן לזרעם את א"י.

1. מה דומה "לאספי קיץ" ו"עוללות בציר"? כמו שלא נשאר כלום בשדה, כך לא נשארו צדיקים.
2. תאר את היהודי הכי "כשר" שהיה באותו זמן! קוף / גדר של קוצים.

3. על מי ניתן לסמוך? אף אחד, אפי' לא על האשה.
4. מה עשו הילדים להוריהם? דברו כנגדם בעזות ולא כבדום.
5. "אל תשמחי אויבתי לי" למה? "כי נפלתי קמתי", וה' ינקום בכם.
6. כמו מה יהיו הגויים כשה' ישפילם? למרמס כטיט חוצות.
7. על מי נאמר "והיתה הארץ לשממה על יושביה מפרי מעלליהם"? הגויים.
8. מהי הברכה "יער בתוך כרמל"? ישכנו אפי' במקום של חיות רעות (יער), כאילו נמצאים בתוך כרמל- מקום ישוב ושדות וכרמים. לא יהיה להם פחד מכלום.
9. כמו מה יהיו הניסים לעתיד לבא? כימי צאתך מארץ מצרים.
10. מהו "חסד לאברהם" ומהו "אמת ליעקב"? חסד- מה שה' הבטיח לו את א"י. אמת- קיום ההבטחה ליעקב ובניו, אשר יקשו בפועל את הארץ.
11. פרש: אללי לי-אוי לי. כאספי קיץ-כשדה שאספו ממנה את הפירות. בכורה אותה נפשי-אני מתאוה לפרי הביכורים. (צדיק חדש שילמד את העם). יצודו חרם-צדים ברשת. על הרע כפים להיטיב-מחזקים את הרע. הות נפשו-שובר את נפשו. ויעבתוה-עבה וחזק. חדק-קוץ. מסוכה-גדר של קוצים. יום מצפיך-היום שאתה מקוה לטוב. רע-חבר. אלוף-שר. מנבל-מדבר דברי גנות. אצפה / אוחילה-מקוה. זעף-כעס. טיט חוצות-בוץ שבשווקים. ירחק חק-יתרחק המס שהגויים שמו עליך. עדיך-אליך. למני אשור-מאשור. ילחכו-ילקקו. ירגזו-יפחדו. ממסגרותיהם-מה"כלא" של הצרות שסגורים בו. נושא עוון-מסלק / מוחל. עובר על פשע-עובר הלאה כאילו לא ראה. יכבוש עוונותינו-מחביא אצלו שלא יראו. מצלות-עומק. אמת-קיום ההבטחה.

נחום

- לאחר שיונה בן אמיתי הנביא התנבא על נינוה (עיר הבירה של אשור) שעוד ארבעים יום היא נהפכת, חזרו אנשי נינוה בתשובה. נבואת נחום באה לאחר ששבו והרעו מעשיהם. [מדובר על יותר ממאה וחמישים שנה אחרי].
- מהפסוקים, לא ידוע לנו על שבטו או הזמן שבו ניבא, אולם בסדר עולם מובא, שנחום ניבא יחד עם יואל ויחזקאל בזמנו של מנשה, ולא נכתב, מפני שלא רצו להזכיר את שמותיהם יחד עם מלך רשע. מנבא על מפלת אשור בידי בבל.

פרק א'

מתאר את גבורת ה' וכיצד ישתמש בה לנקום באשור, על כל הרע שעשו לישראל.

1. "קל קנא ונוקם ה'" במי? צריו ואויביו.
  2. על מי ה' מרחם ומצילו גם בעת כעסו? "יודע חוסי בו"- כשיעניש את אשור, היהודים ששם בגלות, ינצלו, ולא יכלו יחד עמם.
  3. "לא תקום פעמיים צרה" האם זה טוב או רע? רע. אינו נצרך להביא פעמיים כי בפעם אחת מכלה.
  4. מדוע אשור מקבלים עונש כזה גדול? "ממך יצא חושב על ה' רעה יועץ בליעל". חשבו שה' לא יצליח להציל את ירושלים מידיהם.
- על מי נאמר לא יזרע משמך עוד? מלך אשור שלא ימלוך מזרעו מלך. (הערה למעיינים) הרד"ק פי' שמדובר על סנחריב וכפי שכתוב שהוא חזר לארצו ובניו הכוהו בחרב והם נמלטו לארץ אררט. אולם מיד אח"כ כתוב וימלוך אסר חדון בנו תחתיו. וכן הרי אחרי אסר חדון ידוע לנו (ע"פ כתבי היסטוריה) שבנו (אשורבניפל) מלך אחריו הרבה שנים וא"כ כיצד נתקיימה נבואה זו. וצ"ל לפירושו שאין הכוונה שלא ימלוך כלל אלא שלא יהיו חזקים כמוהו או כפי שמשמע מלשונו של האבן עזרא שלא יעמוד זרעו הנקרא בשמו ונ"ל שמתכוין לומר שלא ירצו המלכים הבאים להקראות סנחריב השני וכד' כפי שמלכי מצרים כולם נקראו פרעה ואף שסנחריב מלך גדול היה מכל מקום היות שנחל בזיון גדול בסופו לא ירצו להקראות בשמו. (ניתן גם לפרש בפשטות שהמלכות לא תהיה נצחית).
- 5.
  6. מדוע מגיע למלך אשור כזה עונש? "כי קלות" הקל בדברים לעומת ה', עשאו קל ולא כבדו.

7. פרש: משא/חזון-נבואה. החריב-יבש. אמלל-נכרת. התמוגגו-נמסו. ותשא הארץ-נשרפה. תבל-מקומות מיושבים. נתכה-נשפכה. צרים-סלעים. מעוז-לשון חוזק. סירים סבוכים-קוצים מסובכים אחד בשני. וכסבאם סבואים-לשון שכרות. אכלו-נשרפו. קש יבש מלא-שנשלם בישולו. יועץ בליעל-יועץ בלי יראת ה'. נגוזו-גזיזה=כריתה מהעולם. קלות-מלשון קל-היה קל בדעתך לדבר כלפי ה'.

פרק ב'

מתאר את השמחה הגדולה והרווחה שתהיה ביהודה לאחר מפלת נינוה. מתאר את גבורת בבל במלחמתם עם נינוה, כיצד העיר תכבש: "שערי הנהרות נפתחו", גלות המלכה, החרמת כל הרכוש הנמצא בעיר, הפחד שיהיה לאשור, ולועג לגבורתם שאבדה.

1. מה יעשו אנשי יהודה לאחר מפלת אשור? יחגגו את החגים בשמחה, וישלמו את נדריהם שנדרו אם ה' יצילם מאשור.
2. כמו מה ה' השיב את חוזק ישראל? כפי החוזק שהיה להם פעם.
3. מה היה מיוחד במדים ומגנים של בבל? היו אדומים מדם האשורים ההרוגים.
4. ממה עשויים חיצוי הבבלים? עצי ברוש. מה עוד היה מיוחד בהם? משחו אותם ברעל.
5. כיצד נכבשה העיר? "שערי הנהרות נפתחו"-העיר שכנה על גדתו של החידקל והיה מערכת של נהרות וסכרים מהנהר לתוך העיר וכמובן שערים להגנה, האויבים חדרו דרך שערים אלו לעיר.
6. מי אמר למי עמדו עמדו? מלך אשור לחייליו.
7. למי נאמר כבוד מכל כלי חמדה? לחיילי בבל שיקחו את כל השלל.
8. תאר את גבורת אשור מימי קדם! כשהלכו למלחמה אף אם נשאר רק הילדים, אף אחד לא העיז לבא להלחם עמם.
9. איזה דבר עשו אשור ע"מ להפחיד אנשים? שלחו שליחים להפחיד האומות. (כמעשה רבשקה וחזקיהו).
10. פרש: עלה מפיץ-הסתלק המפזר, (לגלות). נצור מצורה-שמרו על המבצרים. צפה דרך-תעמיד צופה. בקום בוקקים-רוקנו המרוקנים. זמוריהם שחתו-השחיתו הענפים-הגיבורים. מאדם-נהיה אדום. מתולעים-בגדיהם בצבע תולעת שני-אדום. פלדות-ברזל. הרעלו-שמו עליהם רעל. חוצות-רחובות. ישתקשקון-רעש. ירוצצו-לשון ריצה. הסכך-מגן מחיצי האויב. הצב-מלכה. גלתה-בגלוי. העלתה-הסתלקה. אמהותיה-שפחותיה. מנהגות-הולכות אחריה. מימי היא-מימים רבים. ואין מפנה-אין פונה לאחוריו. בזוה. אין קצה לתכונה-אין סוף לעושר שאשור הכינו. כבוד-לטאטאות. בוקה ומבוקה-ריקה. ומבולקה-כרותה. פיק ברכים-מכשול. קבצו פארוור-הושחרו פניהם. בדי-מספיק. מחנק-חונק הטרף. מלאככה-שליחים.

פרק ג'

מתאר את מפלתה של אשור, ואת החטאים שעשתה שבגללם היא נענשת. מזהירה שאף שהיא חזקה ומוקפת מים, לא תנצל מיד האויב. מביא דוגמא מנוא אמון שהייתה באותו מצב, ואף היו עמים נוספים שעזרו לה, עם כל זה נכבשה. העמים ישמחו כאשר אשור תפול, כי היא תמיד עשתה צרות לכולם.

1. באיזה כינוי מכונה נינוה? עיר הדמים.
2. מה יעשו כל הרואים במפלת אשור? יתרחקו ממנה לרוב מאיסותה.
3. האם יהיה מי שיבוא לנוד לך ולנחמך? לא כי תמיד עשית רע לכולם.
4. מה היה הדמיון בין נינוה לנוא אמון? שתיהן היו מוקפות מים וחשבו שלא יצליחו לכבשן.
5. למה ידמו מבצרי נינוה? תאנים עם ביכורים-שגמרו להתבשל ונופלים בקלות מהעץ, כך הם יכבשו בקלות.

6. אשור דומים לארבה בשני דברים אחד טוב ואחד רע מה הם? טוב-ריבוי מלכים ושרים. רע- יעופו ולא ישאירו זכר, כפי שלא ניכר שארבה חנה פה לאחר שנעלם.
 פרש: פרק-מפרקים אדם מנכסיו. אופן-גלגל המרכבה. מרכבה מרקדה-רוקדת. להב חרב-מבריק כלהבה. כבד פגר-ריבוי מתים. קצה-סוף. גויה-גופות. שולך-החלק הפנימי של הבגד. מערך- ערותך. קלונך-בושתך. שקצים-דברים מאוסים. ראי-לכלוך. הטיטבי-וכי את יותר טובה. חיל ים-הים היה לה לחומה. עצמה- לשון חוזק. ירטשו- ריסוק. רתקו-שרשראות. זיקים-אזיקים. נעלמה-תעלמי מהעולם. ינועו- יוזו. חמר-טיט. מלבן-לבנה. ילק-ארבה. רכליך-סוחרים. מנזריך-לובשי נזר-כתר. טפסריך-שרים. גוב גובי-ארבה גדול. נמו רועיך-ישנו מנהיגיך. נפשו-נפוצו. אין כהה לשברך-אין מי שרוחו עצובה בגלל מכתך. נחלה מכתך-אין מי שנהיה חולה בגלל מכתך.

חבוק

מהפסוקים לא ידוע דורו משפחתו. בסדר עולם כתוב שיואל, נחום וחבוק, נבאו בימי מנשה, ומפני שהיה רשע לא נכתב שמו.

מופיע לאחר נחום, ומתאים גם בסדר הנבואות. נחום, התנבא על מפלת אשור, בידי בבל. חבוק, מנבא על רשעות בבל, ומפלתם.

פרק א'

מתאונן על צרות ישראל ורשעות הבבלים, ולא מבין, מדוע ה' נותן לנבוכדנצר את ההצלחה הגדולה שלה הוא זוכה. הרי נבוכדנצר, הוא רשע ובעל גאווה, ומייחס את הצלחתו לאיליו, מדוע א"כ מגיע לו להצליח.

1. מה גורם לתורה להחלש אצל ישראל? כי רואים הצלחת הבבלים, וחושבים שה' לא משגיח.
2. איזה דבר יהיה פלא גדול שלא יאומן? הצלחת נבוכדנצר.
3. לאילו בע"ח מדמה את פרשיו? יותר קלים מנמרים, יותר חדים מזאבים, מהירים כנשר.
4. מה היה מיוחד בגבורת הבבלים? לא היו צריכים עזרה מאומות אחרות. ריבוי פרשים וחוזקם.
5. כיצד היה כובש מבצרים? צובר עפר (סוללה), וכך גובה החומה אינו מעכב.
6. במה אשם נבוכדנצר? "זו כחו לאלהו"-יחס את הצלחתו לאלוהיו ולא לה'.
7. למה דומים אנשי העולם בפני נבוכדנצר? דגים ורמשים, שאינם יכולים למחות במי שצדם.
8. פרש: שועתי-צעקתי. און/עמל-מעשי רשע. ויהי ריב-נהיה ומתגבר מריבות. מדון-מריבה. תפוג-תחלש. מכתיר-מקיף, לשון כתר. מעקל-עקום. גוי מר ונמהר-עם אכזרי וממהר לרע. משכנות-מקומות שגרים במ. אים ונורא-לשן אימה ויראה. ש'אתו-גאותו. פשו-התרבו. חש-ממהר. מגמת פניהם קדימה-רצונם לחזור לביתם במזרח. יתקלס/משחק/ישחק-לשון לעג. רזנים-שרים. ויצבר-אסף. חלף רוח-התחלפה דעתו מהאמת. צור-ה' שהוא חזק. יסדתו-לשון יסוד וחוזק. תחריש-תשתוק. בבלע-לשון השחתה. יג' רהו-יאספהו. בחרמו/במכמתו-ברשתו. מאכלו בריאה-שמן. יריק-ישפוך.

פרק ב'

חבוק מחכה לתשובה מה'. ה' אומר לו שיכתוב את התשובה בצורה ברורה שכולם יוכלו להבין. התשובה היא שיש להתאזר בסבלנות ובסוף הרשע יקבל את ענשו והצדיק ינצל. כפי שנבוכדנצר כבש את כולם וגזל את רכושם כך עכשיו יעשה לו. כל עמלו יהיה לריק כי הכל ישרף, וכשיקבל את ענשו כולם יראו את כבוד ה'. כפי שהוא התעלל וביזה מלכים שכבש כך יתעללו ויבזו אותו. כל פסליהם לא יועילו להם ביום צרתם. רק ה' יכול לעזור וכולם יראים ממנו.

1. אילו שני דברים נצטוו חבקוק בקשר לתשובה? 1. לכתבה על לוחות עץ, 2. בצורה ברורה שכולם יבינו.
2. מה ה' ענה לו על שאלתו מדוע הרשע מצליח? בסוף הוא יבוא על ענשו, והצדיקים ינצלו.
3. אילו דברים גרם היין לנבוכדנצר לעשות? לבגוד, לבזות המלכים.
4. מה יכביד על נבוכדנצר כמו טיט? העברות-החמס שעשה.
5. מה "יצעקו" האבנים והעצים בבית נבוכדנצר? שהם גזולים.
6. מה יקרה כאשר נבוכדנצר יבוא על ענשו? כולם ידעו את כבוד ה'.
7. מדוע נבוכדנצר השקה מלכים ביין? "למען הביט על מעוריהם". לראות בבזיונם.
8. מה אהב נבוכדנצר יותר מכבוד? בוש להמלכים האחרים.
9. פרש: אצפה-מביט. תוכחתי-ויכוח. באר-פרש. לוחות-חתיכות עץ. יפח-דיבור. עפלה-התחזק. ואף כי-ק"ו. היין בוגד-שותה היין בוגד. יהיר-גאותו. ינוה-לשון נוה מדום מגורים. מליצה-דיבורים יפים. חידות-דבר שקשה להבין. עבטיט-טיט עבה. למשיסות-רמיסה. שלות/ישלוך-לשון שלל וביזה. קריה-עיר. בוצע בצע-גוזל גזל. קצות-מלשון קציצה. כפיס-חתיכת עץ מקורה גדולה. בדי אש-הרבה אש. בדי ריק-הרבה כלום-יעבדו לשוא. ים-מקום שבו נמצאים המים. מספח-מצרף ומחבר. חמתך-חמת יין. מעוריהם-גילוי ערותם. והערל-תגלה ערותך. קיקלון-קיא, קלון. יחיתן-לשון שבר. פסלו-להחליק ולישר. מסכה-צלם דמות. אלילים-אל, לא, אין לו כלום. תפוש זהב וכסף-פרוש=במשמעות מצופה.

פרק ג'

תפלתו לה' שיהפוך את עוונותיהם של ישראל לשגגות. מתאר הנסים שעשה עמם לאורך הדורות: ביציאת מצרים, מתן תורה, חציית הירדן ומלחמתם במלכי כנען, ומבקש שיעשה כך גם לעתיד לבא.

1. על איזה זמן נאמר: "ישם חביון עזו"? מתן תורה כשהתגלתה שכינתו.
2. על איזה זמן נאמר: "לפניו ילך דבר ויצא רשף לרגליו"? כיבוש א"י.
3. על מי נאמר: "ויתר גויים"? ה' הקפיץ את הגויים מא"י.
4. מי מוזכר כאן שענה את ישראל (בזמן השופטים)? כושן רשעתים מלך ארם נהרים, ומדין.
5. "שמש ירח עמד זבלה" מתי? במלחמת יהושע עם חמשת מלכי האמורי.
6. על מי נאמר: "נקבת במטיו ראש פרזיו"? ה' מחץ את סנחריב וחילו.
7. "שמעתי ותרגז בטני" מה הוא שמע? צרות שיהיו במהלך הגלות.

א. תפלה לחבקוק הנביא, על שגיונות - תפילה שהתפלל חבקוק הנביא, על חטאי ישראל שיחשבו לשגגה. ב. ה', שמעתי שמעך - שמעתי את הנבואה שהשמעת לי, על אורך הגלות, ויראתי מכך מאוד, ה', פעלך - את פעלך, את בני', בקרב שנים חיייהו - שמור על חיי בני', בשנות גלותם, בקרב שנים תודיע - בשנות הגלות, תודיע להם שאתה עדיין אוהב אותם. ג. רגז, רחם תזכור - שאף בזמן הרוגז על ישראל, תזכור לרחם עליהם בזכות אבותיהם, ולא יכלו לגמרי. ג. אלוהי מתימן יבוא - ה' בא לתת לישראל את התורה, מהר שער,	וקדוש - וה', שהוא קדוש ומובדל מכל האלוהים, מהר פארך - מהר פארן בא, לתת לישראל את התורה, סלה - בחוזק ה', שמעולם, פסה שמים הודו - הוד ה' כיסה את השמים, (במתן תורה), ותהלתו מלאה הארץ - וכל יושבי הארץ הללו את ה'. ד. ונגה, פאור תהיה - האור במתן תורה, היה כאור בשבעת ימי בראשית. קרנים מידו לו - מאת ה', ניתן לישראל אור. ושם - במתן תורה, חביון עזו - התגלה שכינתו שעד עכשיו היה מוחבא. ה. לפניו - מאת ה', (בכיבוש א"י) ילך דבר - הולך הדבר, להכות את העמים,

וַיֵּצֵא רֶשֶׁף - ויוצאים, מלאכים מזיקים להכות את העמים, לְרַגְלֵיוֹ - בגלל ה', מפני ה'¹.
 ו. עֲמֵד - ה',
 וַיִּמְדֵּד אֶרֶץ - ומדד את א"י, לחלקה לשבטי ישראל,
 רָאָה - את העמים שבא"י,
 וַיִּתֵּר גּוֹיִם - והקפיץ² את העמים מתוכה,
 וַיִּתְּפֵצְצוּ הָרָרִי עֵד, שָׁחוּ גְבְעוֹת עוֹלָם - התפוצצו (נשברו), והושפלו, מלכי העמים החזקים שבא"י, שנמשלו להרים וגבעות העומדים מעולם,
 הָלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ - ומעולם ביד ה', ההנהגה להשפיל ולרומם מלכויות.
 ז. תַּחַת אֲנֹן - בעבור עבירות בני"י,
 רָאִיתִי אֶהְלִי כוֹשֵׁן - הביא עליהם, את אהלי כושן רשעתיים - שימשלו בהם, (שופטים פרק ג'),
 יִרְגָּזוּן - וכשמושיעם, רועדים מלפניו,
 יִרְעוּת אֶרֶץ מְדִינָה - יריעות אהלי מדין שמשלו בישראל. (בימי גדעון, שהרגו מדין איש את רעהו מרוב בהלה)
 ח. הַבְּנֵהָרִים חָרָה ה', אִם בְּנֵהָרִים אֶפְסָךְ - וכי בנהרות חרה אף ה', שהחריב אותם מפני בני"י! (כשעברו את הירדן),
 אִם בְּיָם עֲבָרְתָךְ - וכי על הים (ים סוף) כעסת!?
 פִּי תִרְכַּב עַל סוּסֶיךָ מִרְכַּב תִּיךָ יְשׁוּעָה - כאשר רכבת כבייכול, על סוסך, ובמרכבותיך הבאת לנו את הישועה. (ובעבור תשועת ישראל, עשית כל זאת).
 ט. עֲרִיבָה תַעֲוֹר - גלה נגלתה.
 קִשְׁתְּךָ - את חוזקך, ללחום נגד מלכי כנען,
 שְׂבָעוֹת מַטּוֹת אֶמָּר - ובכך, קיימת את השבועה שאמרת לשבטים,
 סֵלָה - ועומדת היא לעולם,
 נְהָרוֹת תִּבְקַע אֶרֶץ - ובקעת מהארץ נהרות, להשקות את בני"י במדבר. (שיוכלו להגיע לא"י)
 י. רָאוּךְ יַחֲלִיו הָרִים - ראו ההרים את כבוד ה', ופחדו מפניך, (י"א נחלי ארנון שהתקרבו ומחצו הגויים שהסתתרו שם, י"א משל למלכי כנען).
 זָרַם מֵיָם עָבַר - זרם מי הירדן, עבר עד ים המלח, ויָבַשׁ הירדן מפני בני"י,
 נָתַן תְּהוֹם קוֹלוֹ - מי התהום נתנו את קולם, (כשנבקעו מי הירדן)
 רוֹם יִדְיָהוּ נִשְׂא - רוממות יד ה' נישא למעלה, והכירו כולם בנפלאות ה'.
 יא. שָׁמַשׁ יָרַח עֲמֵד זָבְלָה - השמש והירח עמדו במקומם, (זבול - מדור, בית) במלחמת יהושע עם

חמשת מלכי האמורי ('וַיֵּצֵא רֶשֶׁף וַיִּרְחַשׁ עֲמֵד...')
 יהושע י' יג')
 לְאוֹר תִּצְיֶיךָ יִהְיֶיךָ, לְנֹגַהּ בָּרַק תִּנְיֶיךָ - לאור חיצו ה', ולאור הברק של החנית, הלכו ישראל במלחמתם.)
 ר"ל, שניצחו בכוח ה'.
 יב. בְּזַעַם, תִּצְעַד אֶרֶץ - ה' כביכול, צעד בא"י בכעס, לגרש את עמי כנען,
 בָּאָף, תְּדוֹשׁ גּוֹיִם - ובכעס, דש ורמס את העמים.
 יג. יִצְאֶתָּה לְיִשְׁעֵי עֲמֵךְ - יצאת להושיע את עמך, לְיִשְׁעֵי אֵת מִשִּׁיחְךָ - להושיע את מלכי יהודה, שמשחת למלוכה,
 מִחֲצֵתָה רֹאשׁ מִבֵּית רֶשֶׁע - מחצת ורוצצת, את ראשי אויבי ישראל הרשעים,
 עֲרוֹת - והרסת והחרכת אותם, עד שנתגלו,
 יסוד עַד צִנְאָר - יסוד בתיהם ועד ראשיהם,
 (את כל חוזק האומות מחצת, מהיסוד ועד הצואר),
 סֵלָה - לעולם.
 יד. יִקְבָּתָּה בְּמַטְיָו - נִקְבָּתָּה (עשית חור - השמדת) את שריושל סנחריב,
 רֹאשׁ פְּרָזִי - את ראשי צבאו, (נקראים פרזיו כי מחמת ריבויים לא יכילם מקום מבצר).
 יסערו לְהַפְּיֵצְנִי - שהיו באים על ישראל בחוזק, כרוח סערה, להפיצם בגלות,
 עֲלִיצְתָּם - ובשמחה היו,
 כְּמוֹ לֶאֱכֹל עֵנִי בַמִּסְתָּר - כאשר היו יכולים, לאכול את העני (את ישראל), במקום מסתור,
 (כשאינן לישראל מושיע ומגן).
 טו. דָּרְכָתָּה בְּיָם סוּסֶיךָ - דרכת בים סוף, עם סוסך נגד מצרים, (סוסי ה' - כנגד סוסי ומרכבות מצרים)
 ח' מֵרַם רַבִּים - עשית ערימה מהמים הרבים.
 טז. שְׁמַעְתִּי - שמעתי בנבואה, על הצרות העומדות לבוא על ישראל בזמן גוג ומגוג,
 וַתִּרְגַּז בְּטִיבָה - ורעדה מחרדה בטני,
 לְקוֹל - מהקול ששמעתי בנבואה,
 צִלְלוּ שִׁפְתֵי - רעדו שפתי מפחד, והשמיעו קול צליל ברעידתם,
 יבוא רָקַב בְּעַצְמֵי - רקבון בא בעצמותי מרוב צער,
 וַתִּתְּתִי אֶרֶץ - וארעד במקומי,
 אֲשֶׁר אָנֹכִי - בזמן שחשבתי שישבו ישראל במנוחה בארצם,
 לְיוֹם צָרָה - יבוא עליהם יום צרה, (גוג ומגוג) לְעֵלוֹת לַעַם יְגוֹדְנוּ - שגוג עם גדודיו, יעלה על ישראל למלחמה.
 יז. פִּי תִאֲנֶה לֹא תִפְרָח - ובזמן ההוא, ירבו הצרות לישראל: התאנה לא תוציא פרחים,
 (השלב, הקודם לציץ ולפרי)
 וְאֵין יָבוֹל בְּגִפְנֵי - ואין יכול ענבים בגפנים,
 כַּחַשׁ מַעֲשֵׂה זֵית - רזים פירות הזית, (שהזיתים, כחושבים ודלים)

¹ כמו: "ויברך ה' אותך לרגליו", בראשית ל', ל'.
² כמו: "לנתר בהן על הארץ"; ויקרא יד', כא'.

וַיִּשָׂם רִגְלֵי פְּאִילוֹת - וּנְתַן אֶת רִגְלֵיהֶם, קְלוֹת וּמְמַהְרוֹת
פְּאִילוֹת, לְרִדּוֹף אַחַר אוֹיְבֵיהֶם,
וְעַל פְּמוֹתֵי יְדָרְכָנֵי - כַּשְׂאֲרִדוֹף אַחַר אוֹיְבֵי עַל הַהַרִים
הַגְּבוּהִים, ה' יַעֲזֹר לִי בַדֶּרֶךְ שְׂאֵלְךָ,
לְמַנְצַח בְּנִגְיֹתַי - וְתַפִּילָה זֶה נִיתְנָה לְמַנְצַח, שִׁינְגָנָה
בְּנִיגוֹן שַׁעֲשִׁיתִי.

וַשְׂדָּמוֹת ל' אַ עֲשֵׂה אֶכֶל - וְהַשְׂדוֹת לֹא מוֹצִיאוֹת אוֹכֵל,
גְּזַר מִמְּקָלָה צ' אֵן - נִכְרַת הַצֶּאֱן, מִהַמְקוֹם שְׂכֵלוֹא וְשִׁמּוֹר
בוּ,
וְאִיוּ בְּקָר בְּרִפְתֵּימִים - וְנִכְרַת הַבֶּקֶר מִהַרְפַּתוֹת.
יַחַד. וְאֲנִי בְּה' אֶעֱלֹזָה, אֲגִילָה בְּאֵל הַיְיָשְׁעֵי - וּבְכֹל זֹאת,
אֲנִי, אֲשַׁמַּח בִּישׁוּעָה, שְׁעֵתִיד לַעֲשׂוֹת ה' לְיִשְׂרָאֵל.
יֵט. אֱלוֹקִים ה' תִּילֵי - ה', הוּא הַנּוֹתֵן לְיִשְׂרָאֵל אֶת כּוֹחַם,

צפניה (רק פרק א')

צפניה, בן כושי בן אמריה בן חזקיה האבן עזרא כתב שהוא חזקיהו המלך. היה משבט יהודה ומזרע המלוכה. נבא בימי
יאשיהו בן אמון מלך יהודה. חז"ל אומרים, ששלשה נביאים נתנבאו באותו הזמן לישראל: ירמיהו בשווקים, צפניה בבתי
המדרשות וחולדה לנשים.

פרק א'

מתאר כיצד יהודה וירושלים יכרתו כליון גמור אפ"ל חיות עופות ודגים כולם ימותו. ה' יכרית את כל הע"ז ועובדיה. ה'
יעניש את כל אלו שסרו מאחרי ה' והגזלנים. מתאר כיצד יהיה צעקות בכל מקום מרב הצרות. ה' יעשה חיפוש טוב כדי
למצא את כולם ושום דבר לא יוכל להצילם.

1. בימי איזה מלך ניבא? יאשיהו בן אמון.
2. מי מעובדי הע"ז יכרת? כמרים וכהנים.
3. "הכין ה' זבח הקדיש קרואיו" מי הזבח ומי הקרואים? זבח-ישראל. קרואים-חיות ועופות שיאכלו הגופות.
4. תאר כיצד היו גוזלים מהעניים? "הדלג על המפתן" רצים במהירות לתוך הבית וקופצים מעל המפתן.
5. כיצד ה' יחפש בירושלים? בנרות. מה הוא יחפש? את הרשעים ע"מ לבערם.
6. איזה דבר מוזכר שלא יוכל להצילם ביום עברת ה'? כסף וזהב.
7. פרש: אֶסֶף-כְּרִיתָהּ. וְנִטִּיתִי יְדֵי-אֲרִים יְדֵי. כְּמָרִים-מִשְׁמָשִׁים הַע"ז. כְּהַנִּים-מִקְרִיבִים הַקְּרִבּוֹת בַּפּוֹעֵל.
נְסוּגִים-חֹזְרִים אַחֲרָי. הַקְּדִישׁ-זִימָן. קְרֹאִיו-הַמּוֹזְמָנִים לַסְּעוּדָה. מְלִבּוֹשׁ נְכָרִי-בְּגָדֵי גוֹיִים. דּוֹלֵג-קַפִּיצָה.
מִפֶּתֶן-הַרְצַפָּה בְּכַנִּיסָה לְבֵית. מִשְׁנָה-בֵּין שְׁנֵי חֲחוּמוֹת. מִכְּתָשׁ-מְקוֹם עֵמוֹק בִּירוּשָׁלַיִם. נְדָמָה-נִכְרַת. נְטִילֵי כֶסֶף-
אֵלּוֹ שְׂסוּחִבִים כֶּסֶף=עֲשִׂירִים. קַפְּאִים-צַפִּים. מִצּוֹקָה-צָרָה. שׂוֹאָה וּמִשׂוֹאָה-חֶשֶׁךְ. הַפְּנוֹת הַגְּבוּהוֹת-מִגְדְּלֵי
הַשְּׂמִירָה שְׁנִמְצָאִים בְּדֶר"כ בַּפִּינּוֹת הַחֹמָה וּבְמִקּוֹם גְּבוּהָ. לְחֶמֶם-בְּשֶׁרֶם. קְנֵאָתוֹ-כַּעֲסוֹ. נְבִהֵלָה-בְּבִהֵלָה וּמִהִירוֹת.

חגי

חגי הנו אחד משלשת "נביאים אחרונים" חגי זכריה ומלאכי שהתנבאו לישראל בתחלת ימי בית שני הם היו חלק מאנשי
כנסת הגדולה הם היו הנביאים האחרונים שהתנבאו לישראל ואחריהם היה רק בת קול. עיקר דברי נבואתו היא תוכחה
לעם ישראל כל כך שלא בונים את הבית כי חושבים שעוד לא הגיע הזמן וכן מחזק אותם ע"מ שיתחילו לבנות את ביהמ"ק.

פרק א'

בא' באלול, בשנה השניה למלכות דריוש, (בן אחשורוש ואסתר המלכה), עברו שבעים שנה מחרבן הבית, והגיע הזמן
לבנות מחדש את ביהמ"ק. אולם היהודים התרשלו בכניתו, כי פחדו מגויי הארצות, אשר בטלום ממלאכתם לפני 18 שנה
כשהחלו לבנות. חגי אומר להם כי הצרות שיש להם, מחמת שעוסקים רק בעניניהם, ואינם חושבים על בית ה'. ה' העיר את
רוח שני המנהיגים, זרובבל בן שאלתיאל פחת יהודה ויהושע בן יהוצדק הכה"ג, וכן את רוח העם לבנות את בית המקדש.

1. מתי החל חגי להתנבאות? א' באלול, בשנה השניה לדריוש.
2. אל מי נאמרה נבואתו הראשונה? זרבבל בן שאלתיאל, ויהושע בן יהוצדק.
3. מיהו זרבבל? פחת=מושל יהודה. ומיהו יהושע? הכה"ג.
4. מה קרה לעם ישראל מחמת שלא בנו את ביהמ"ק? זרעים הרבה וקוצרים מעט וגם מה שקוצרים אינו משיע והמשכורת נעלמת.
5. מהיכן אמר חגי שיביאו עצים? צאו ההר (לכא' הר הזיתים).
6. מה עשו העם כששמעו את דברי הנבואה? ויראו העם מפני ה'.
7. איזו נבואה נוספת אמר חגי לעם? "אני אתכם נאום ה'".
8. מה קרה כששמעו נבואה זו? ה' העיר את רוחם והם התחילו ליסד את ביהמ"ק.
9. באיזה תאריך החלו ליסד (לא הבניה בפועל אלא לאסוף חומרים) את ביהמ"ק? כד' באלול.
10. פרש: פחת-מושל. ספונים-מתחת תקרה. לח'ם-לשון חימום. משתכר-לשון משכורת. צרור נקוב-בגד קשור אך יש בו חור. ארצה בן-לשון רצון ה' ירצה להשרות בו שכינתו. נפחת-רוח הפה. כלאו/כלאה-לשון קלא. יגיע כפים-דברים שאדם מתעייף ועובד קשה להשיגם. מלאכות-שליחות.

פרק ב'

1. מה היה היחס בין ביהמ"ק הראשון לשני בעיני מי שראה את שניהם? השני כמו כלום ביחס לראשון.
2. על מה נאמר "עוד אחת מעט היא"? עוד מלכות אחת תשלוט בישראל אחרי פרס אולם למעט זמן.
3. מה יקרה לאחר מפלת פרס? כל הגויים יבואו עם מתנות לביהמ"ק.
4. איזו הבטחה נאמרה בקשר לביהמ"ק השני? "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון".
5. מה שאל חגי את הכהנים? האם יש רביעי בקדש והאם יש שלישי בקדש.
6. מה ענו הכהנים והאם ענו טוב? בשאלה הראשונה טעו ואמרו שאין רביעי בקדש, ובשאלה השניה ענו טוב שיש שלישי בקדש.
7. מתי החלו לבנות את ביהמ"ק? כד' כסלו.
8. מה הבטיח ה' מהיום הזה והלאה? ברכה בכל מעשי ידיהם.
9. איזו הבטחה קיבל זרבבל? "ושמתוך כחותם" כפי שחותמת נמצאת על האצבע ולא סרה ממנה כך ה' לא יסיר ממנו השגחתו. (אף שמלכות פרס וחשובים רבים יפלו הוא ישאר בגדולתו).
10. פרש: בשר קדש-בשר טמא. כנף בגדן-סוף בגדו. נזיד-תבשיל. היקדש-היטמא. לחשף-לשאוב. פורה-מדה ביקב. שדפון-יובש. ירקון-התבואה נהיית ירוקה מעין רקבון. מגורה-מקום שבו אוספים התבואה. חותם-טבעת שחותמים בה מכתבים.

זכריה

לשון רש"י: נבואת זכריה סתומה היא מאוד כי יש בה מראות דומות לחלום הניתן לפתרון ואין אנו יכולים לעמוד על אמיתת פתרונו עד יבא מורה צדק.

זכריה הוא אחד מנביאים האחרונים, ומתנבא בתחילת ימי בית שני. היה מאנשי כנסת הגדולה.

פרק א'

בחדש חשון, בשנה השניה לדריוש, (באמצע נבואות חגי) החל זכריה להתנבאות. קורא לעם ישראל לחזור בתשובה, ולא להיות כאבותיהם אשר נענשו מחמת שלא חזרו בתשובה. מספר על מראה שראה בלילה, ובו מלאך רוכב על סוס אדום, עומד בין עצי הדסים בבבל, ומאחוריו סוסים אדומים, שרוקים (צבעים מעורבים) ולבנים. הסוסים הסתובבו בעולם

וכשחזרו סיפרו, שכל אומות העולם יושבות שקטות ורגועות. המלאך הדובר בי (מלאך שתפקידו להסביר לזכריה את המראות שרואה) התפלל לה', וביקש שגם ישראל ישבו בשלווה בארצם. ה' ניחם את המלאך, שהוא כועס על הגויים שעשו רע לישראל, והוא ישוב לשכון בירושלים.

1. מתי החל זכריה להתנבאות? בחשון, בשנת שתיים למלכות דריוש.
2. מה ישראל צריכים לעשות כדי לא להיות כאבותיהם? לחזור בתשובה.
3. מדוע יש הוכחה ממה שקרה לאבותיהם, הרי גם הנביאים סבלו כאבותיהם? כל מה שהנביאים הזהירום קרה, ואפי' אבותיהם שבו והודו שהם נענשו כפי רע מעלליהם, לכן לא כדאי ללכת בדרכיהם.
4. איזה חודש הוא החודש ה"עשתי עשר"? שבט.
5. על איזה סוס רכב המלאך? אדום.
6. היכן היה המלאך? בין עצי ההדסים שבמצולה= בבל כי שוכנת במקום נמוך עם הרבה מים.
7. באלו צבעים היו שאר הסוסים? אדומים שרוקים ולבנים.
8. מה היה תפקידם של הסוסים? להסתובב בעולם ולספר מה קורה.
9. מה סיפרו הסוסים? כל הארץ יושבת ושוקטת.
10. מה עשה המלאך הדובר בי כששמע את דבריהם? ביקש מה' שירחם על ישראל.
11. מה ענה לו ה'? דברים טובים דברים נוחמים.
12. פרש: נביאים ראשונים-בזמן ביהמ"ק הראשון. עשתי עשר-אחד עשר. מצלה-בקעה. שרקים-צבעים מעורבים. קן ינטה-ירימו קו מידה ע"מ למדוד ולבנות. תפוצנה ערי מטוב-יתפשטו ערי ישראל ויתרחבו מרב טובה.

פרק ב'

זכריה רואה כמה מראות. א. ארבע קרנות=המלכים אשר הגלו את עם ישראל. ב. "החרשים" אשר מענישים את הקרנות. ג. מדות ירושלים לעתיד לבא ד. קריאה לישראל לצאת מבבל ולעלות לא"י. ה. עונש לגויים שעשו רע לישראל. ו. השראת השכינה בישראל.

1. מה מסמלים הארבע קרנות? המלכים אשר הגלו את ישראל ויהודה. (קרן=חוזק)
2. מה תפקידם של ה"חרשים" (=אומנים)? להפחיד את הקרנות ולהשליכם לגלות.
3. כמה השפילו הגויים את ישראל? "כפי איש לא נשא ראשו". אף אחד לא יכל ללכת בקומה זקופה.
4. מדוע המלאך שיצא למדוד את ירושלים לא השלים את שליחותו? כי ירושלים תהיה פרוזה מרב אנשים, וא"א למדוד אותה מרב גדלה.
5. מי ישמור על ירושלים אם לא יהיו לה חומות? ה' יהיה לה לחומת אש.
6. מה היה כינויו של זכריה? נער. (שלשה התנבאו כשהם נערים, שמואל, ירמיהו וזכריה)
7. השלם: "כי הנוגע בכם _____" פרש! גוי הנוגע בכם לרעה, יזיק לעצמו כאילו נגע בגלגל עינו.
8. מה יהיה ענשם של הגויים השוללים את ישראל? והיו שלל לעבדיהם-לישראל שעכשוו הם עבדיהם.
9. "רני ושמחי בת ציון" מדוע? כי הנני בא ושכנתי בתוךך.
10. מה יעשו הגוים באותו זמן? יצטרפו להיות חלק מעם ה'.
11. על מי נאמר הס כל בשר מפני ה'? הגוים שעשו רע לישראל.
12. פרש: קרנות-קרן. זרן-פזרו. חרשים-אומנים. כפי-בשיעור כזה. לידות-להשליך. הלן- הזה. פרוזות-בלי חומה. הוי-לשון קריאה. בבת עינן-גלגל עינו. ונלון-יצטרפו. ונחל-ה' יתן להם בנחלה. הס-שתיקה. נעור- התעורר.

פרק ג'

זכריה, רואה את יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול, עומד מול מלאך בבגדים מלוכלכים, (נשיו נשאו נשים נכריות והוא לא מיחה בהם) והשטן עומד על ימינו לקטרג עליו. המלאך מחה בשטן בשליחות ה', ואמר לו להפסיק לקטרג עליו, כי הוא צדיק ואפי' ניצל משריפה. (מעשה השרפה מובא בסנהדרין צג.). המלאך אמר שיורידו את הבגדים המלוכלכים, ולהלבישו בגדים נקיים. (בניו גרשו הנכריות ונשאו נשים כשרות). זכריה התפלל שישומו גם מצנפת על ראשו (שהכהונה גדולה תעבור גם לבניו) ומילאו את בקשתו. המלאך אמר ליהושע שאם ילך בדרכי ה' וישמור את ביהמ"ק, בתחיית המתים יהיה במדרגה גבוהה ויוכל ללכת בין המלאכים. מוסיף ואומר, שזרובבל יעזור בבנין ביהמ"ק. ה' ישגיח על הבניה שלא יופרעו ע"י הגויים, ויהיה להם שלווה.

1. מה קיטרג השטן על יהושע? בניו נשאו נשים נכריות, ולא מיחה בהם.
2. מדוע אמר לו המלאך לא לקטרג? כי הוא צדיק גדול, וזכה שה' יצילו משרפה.
3. מה מרמז בגדים מלוכלכים? בניו חטאו.
4. מה התפלל זכריה? שילבישו את יהושע במצנפת.
5. מה מרמזת המצנפת? כהונה גדולה לבניו.
6. איזו הבטחה קיבל יהושע? לעתיד לבא יוכל ללכת בין המלאכים.
7. מי הם "רעיך היושבים לפניך"? חנניה מישאל ועזריה. מה הוא כינויים? אנשי מופת- נעשו להם ניסים.
8. מה הבטיח ה' בענין בניית ביהמ"ק? על אבן אחת שבעה עינים=השגחות מרובות. ה' יפתח פיתוחים באבנים=יעזור בבניה. יסיר את עוונות ישראל.
9. פרש: לשטנו-לקטרג עליו. יגער-צעקה וזניפה. אוד-מקל שחותים בו הגחלים. צואים-מלוכלכים. מחלצות-בגדים יפים. צניף טהור-מצנפת נקיה. ויעד-הזהיר. מהלכים-לשון הליכה. מופת-נס. שבעה-לשון ריבוי. מפתח פיתוחה-חקיקת ציורים. משתי-אסיר.

פרק ד'

זכריה רואה שני עצי זית, ומהם יוצאים שני ענפים מלאים בזיתים. הענפים מונחים בתוך כלים מזהב, והשמן נסחט מאליו. משם השמן נוטף לגלה-ספל גדול. מהגלה יוצאים 49 צינורות. כל 7 צינורות נכנסים לתוך נר אחד (בית קיבול לשמן) השייך למנורה העשויה כולה מזהב. עצי הזית עמדו מימין ומשמאל למנורה. לאחר שזכריה שואל לפשר הנבואה מבאר לו המלאך ששני העצים הם המלך והכה"ג אשר נמשחו בשמן, כפי שהשמן נסחט מאליו כך אף שהם עוסקים בבנין ביהמ"ק ומצליחים זה לא בגלל חכמתם או כוחם אלא בעזרת ה'.

1. מה היה שונה במראה המנורה משאר המראות? המלאך היה צריך להעירו ע"מ שיראה.
2. היכן עמדו שני עצי הזית? מימין המנורה ומשמאלה.
3. ממה הייתה עשויה המנורה? זהב.
4. כמה קנים היו למנורה? 7. כמה צינורות לכל קנה? 7. כמה סה"כ 49. כמה גלות? 1. כמה ענפים? 2.
5. מה מרמזים שני עצי הזית? זרבל ויהושע, הם מלך וכה"ג, שנמשחו בשמן המשחה.
6. מה מסמל שהשמן יוצא מאליו? לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבקות.
7. מיהו ההר הגדול? הצוררים שהפריעו בבניה. מה יהיו לפני זרובבל? כמו מישור.
8. מי התחיל ומי יזכה לסיים את בניית המקדש? זרבל.
9. פרש: גלה-ספל גדול. שבעה ושבעה-לכל נר שבע צינורות. מוצקות-לשון שפיכה. חיל-צבא. רוחי-רצוני. והוציא את האבן הראשה-הבונה יוציא האבן החשובה ע"מ לבנות. תשואות- לשון דיבור בקול. תן-יפה. יסוד-הנחת היסוד. תבצענה-לשון סיום. בז-לשון בזיון. ליום קטנות-ביום שהחלו לבנות חשבו שהבית הוא קטן. בדיל-אבן המשקולת. שבלי הזיתים-ענפים עם הרבה זיתים. (כמו שבליים שיש בהם הרבה גרגרים).

צנתרות-כלי. המריקים מעליהם הזהב-שופכים מהם את השמן (היה נקי כמו זהב). בני היצהר-אנשים שנמשחו בשמן.

פרק ה'

פרק זה מורכב משלשה מראות. מראה המגילה, מראה האיפה ומראה הנשים הנושאות את האיפה. במראה המגילה, זכריה רואה מגילה בגודל עשרים על עשר אמות, היוצאת מביהמ"ק, וכתוב עליה עונש כליה לגנבים ולנשבעים לשקר. במראה האיפה, רואה זכריה איפה, (מידת נפח) מרמז על אלו שמדדו במידות לא מדויקות, ורימו את האנשים. בתוך האיפה הייתה מונחת אשה, (מסמלת את הרשעים) אשה זו הושלכה לתוך האיפה, (יזרקו לגלות), וכן הושלכה ככר עופרת לתוך האיפה, ע"מ שתהיה כבדה ו"תשקע" (היא תהיה שם הרבה זמן). מראה הנשים הנושאות את האיפה זכריה ראה שתי נשים, (בבל וכשדים), נושאות את האיפה לבבל, ע"מ שתהיה שם הרבה זמן.

1. מה היו מידות המגילה? עשרים אמות אורך ועשר אמות רוחב.
2. מה כתוב על המגילה? קללה לנשבעים לשקר ולגנבים.
3. מה מסמלת האיפה? אנשים שגזלו ע"י מידות לא מדויקות.
4. אלו שני דברים הושלכו לתוך האיפה? אשה וככר עופרת.
5. תאר את הנשים הנושאות את האיפה! כנפיים ככנפי החסידה, והרוח עזרה להם לעוף.
6. לאן הן לקחו את האיפה? לבבל.
7. פרש: אלה-קללה. מזה כמוה נקה-מזאת הפורענות כמו שכתוב במגילה, עד עכשיו היה נקי לא נענש. וְלָנְה- לשון לינה. איפה-מדת נפח. עינם בכל הארץ-עיניהם היו בכל הארץ רצו לקחת הכל לעצמם. ככר-מדת משקל. נשאת-מתרוממת. שנער-בבל. והוכן/מכנתה-בסיס חזק.

פרק ו'

בפרק זה ישנם שני מראות, מראה הסוסים, ותרומת העולים מבבל. במראה הסוסים, רואה זכריה ארבע מרכבות שיוצאות מבין שני הרי נחושת. הסוסים המושכים את המרכבות היו בארבעה צבעים. אדומים, שחורים, לבנים, וברודים אמוצים=מנומרים וחזקים. מרכבות אלו מסמלות ארבע מלכויות שקיבלו רשות מה' לשלוט בעולם. (אדומים בבל, שחורים פרס ומדי, לבנים יון, ברודים אמוצים רומי וישמעאל). המלאך אמר לזכריה, שהסוסים השחורים, (מדי ופרס) ע"י שהחריבו את בבל הרגיעו את כעסו של ה'. תרומת העולים, ה' אומר לזכריה, לקחת כסף וזהב מהאנשים שעלו מהגולה שרוצים לנדבו לביהמ"ק. מצוהו לעשות מהכסף והזהב כתרים ליהודיע ולזרובבל, להודיע שהם המלך והכה"ג. כמו כן אומר לו, ששני המנהיגים האלו, יחיו בשלום. את הכתרים אח"כ יתלו בביהמ"ק והם יהיו לזכרון בהיכל ה'.

1. כמה מרכבות יצאו? ארבע.
2. מהיכן יצאו? מבין שני הרי נחושת. (מסמל על חוזק המלכויות).
3. מה היו צבעי הסוסים? אדום, שחור, לבן ומנומר.
4. להיכן הלכו הסוסים השחורים? צפון.
5. איזה דבר טוב הם עשו בצפון? החריבו את בבל, וכך הרגיעו את כעסו של ה'.
6. מה תרמו העולים מבבל? כסף וזהב.
7. מה צריך לעשות עם הכסף והזהב? כתרים ליהודיע וזרובבל, ואח"כ לתלותם בביהמ"ק לזכרון לתורמים.
8. מה יהיה מיוחד בשני המנהיגים האלו? הם יחיו בשלום.
9. פרש: ברדים-מנומרים. אמוצים-חזקים. ויזעק-קרא. הניחו את רוחי-הרגיעו את כעסי. עטרות-כתרים. מתחתיו יצמה-במקומו יגדל. ישא הוד-יחזיק כבוד=יהיה מכובד. עצת שלום-מחשבות שלום. לזכרון בהיכל ה'-הם יזכרו לטובה לפני ה', או שיזכרו לטובה בדורות הבאים, ומקום הזכרון הוא בביהמ"ק.

פרק ז'

בשנה הרביעית לדריוש, (באמצע בנית ביהמ"ק) שלחו כמה מחשובי בבל שאלה, באמצעות קרוביהם שבבית אל, לכהנים והנביאים שבירושלים, האם עדיין צריכים לצום בתשעה באב. מצד אחד הם עדיין תחת שלטון פרס ומדי, וכן הבית השני לא משתווה לבית הראשון. מצד שני כיון שכבר בונים את ביהמ"ק, וישראל יכולים לחזור לארצם, אולי כבר לא צריך. תשובת ה' הייתה, שאין הצום עיקר, אלא תיקון המעשים. ביהמ"ק נחרב בגלל עברות, ואם יתקנו את מעשיהם הצומות יהפכו לחגים.

1. לשם מה נשלחו שליחים לירושלים ע"י שראצר ורגם מלך? להתפלל לפני ה', ולשאול את הכהנים והנביאים האם עדיין צריכים לצום בתשעה באב.
2. מה ענה להם ה'? שיתקנו את מעשיהם, ולא יהיו כאבותיהם. אם יעשו כן הצומות יהפכו לחגים.
3. למה מדמים את לב ישראל כששמעו את תוכחות הנביאים (בזמן בית ראשון)? כמו שמיר.
4. איזו מדה כנגד מדה ה' נהג בישראל כשלא שמעו לנבואותיו? כמו שהם לא שמעו, כך הוא לא ישמע בקראם אליו.
5. פרש: הנזר-לשום פרישה. הצום צמתני אני-וכי כשצמתם זה בשבילי. ויתנו כתף סוררת-הפנו אלי את הכתף=עזבו אותי וסרו ממני. שמיר-אבן חזקה. ואסערם-אפזרם ברוח סערה.

פרק ח'

מעודדם להמשיך בבנין ביהמ"ק. ה' כועס על מה שהגויים עשו לירושלים, והוא יחזור לשכון בתוכה. אנשים יאריכו ימים, ורחובות העיר יהיו מלאים בילדים משחקים. הנס יהיה כ"כ גדול שגם אצל ה' הוא יחשב לאחד הניסים הגדולים שעשה. מהיום שהחלו לבנות הברכה שורה במעשה ידיהם. הם צריכים להקפיד על בין אדם לחברו, ואם יעשו כן, הצומות יהפכו להם לחגים. לעתיד לבא כולם ירצו לחלות את פני ה', ולהצטרף לעם ישראל.

1. כיצד תקרא ירושלים? עיר האמת. וכיצד הר ה'? הר הקדש.
2. תאר את רחובות ירושלים בגאולה! זקנים וזקנות יושבים עם "מקלות סבא", וילדים וילדות משחקים ברחובות.
3. כמה גדול יהיה הפלא? ה' אומר גם בעיני יפלא=גם ה' מחשיב זאת לנס גדול.
4. כיצד חיזק אותם לבנות את ביהמ"ק? לפני שהחלו לבנות היה מארה במעשה ידיהם, וכשהחלו לבנות נתברכו.
5. באלו דברים הם צריכים להתחזק? בין אדם לחברו. דברו אמת איש את רעהו, משפט שלום ואמת, לא לחשוב אפי' לעשות רע לשני, לא להשבע לשקר.
6. אלו צומות יהיו ימים טובים? רביעי-יז' בתמוז נבקעה חומת ירושלים. חמישי-תשעה באב נשרף ביהמ"ק. שביעי-צום גדליה. עשירי-עשרה בטבת החל המצור על ירושלים.
7. מה ירצו לעשות הגוים לעתיד לבא? לחלות את פני ה'.
8. פרש: קנאתי/קנאה-כעס. משענתו-המקל שנשען עליו. יפלא-יהיה נס גדול. מבוא השמש-צד מערב שבו שוקעת השמש. לחלות-תפלה. עצומים-רבים. לשונות הגוים-אומות עם שפות שונות. כנף-שולי הבגד.

פרק ט'

לעתיד לבא א"י תתפשט לארצות שסביבה. דמשק, חמת וצר, יהיו חלק מא"י ונבואת ה' תהיה גם שם, כי כולם ירצו לשמוע את דברו. אמנם צ'ר חשבה שהיא תצליח ברב עשרה לא להיות חלק מעם ה'ף, אולם עשרה ישטף ע"י הים, והנותר ישרף

באש. כאשר יראו ארצות פלישתים את עונשה של צר, יפחדו מאד. מלכי פלישתים יפלו, ובארצם ישבו עם ישראל. הפלישתים ג"כ יהיו חלק מעם ה'. מתאר את ענותנותו של מלך המשיח- יבא רוכב על עיר בן אתונות. וממשלתו תהי בכל העולם. עם ישראל נגאלו בזכות מצות מילה. כשישראל ילחמו בגויים ה' יעזור להם.

1. אלו אומות יהיו חלק מעם ה'? דמשק, חמת, צר, צידון ופלישתים.
2. כיצד צר תענש על שלא רצתה להיות חלק מעם ה'? הים יגרוף את עשרה, ואח"כ תשרף באש.
3. מי יפחד כשיראה את עונשה של צר? פלישתים.
4. מי יהיה כאלוף ביהודה? פלישתים.
5. כיצד יבא מלך המשיח? עני (ענותן) ורוכב על חמור.
6. בזכות איזו מצוה נגאלו ישראל מהגלות? מילה. "גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור".
7. לאלו אבנים דומים הגויים ולאילו ישראל? הגויים-אבני קלע. ישראל אבני נזר (אבנים יקרות ששמים בכתר).
8. פרש: מִשָּׂא-נְבוּאָה. חֲזָרָךְ-שֵׁם מְקוֹם. תִּגְבַּל-תְּהִיָּה בְּתוֹךְ הַגְּבוּל. וְתִכֶּן צָר מְצוֹר-צָר בְּנֵתָה מִבְּצָר. וְתִצְבֹּר-אִסְפָּה. חָרוֹץ-זֶהב יָקָר. הִנֵּה ה' יוֹרְשָׁנָה-מִלְּשׁוֹן רֶשֶׁת-עֲנִי. וְתִחִיל-תִּפְחַד. הוֹכִישׁ מְבֹטָה-הַתְּבִישׁוּ מִמָּה שֶׁקָּרָה לָעַם שֶׁהִבִּיטוּ אֵלֵיהֶם וְנִשְׁעֲנוּ עֲלֵיהֶם. מִמְּזֹר-עַם זָר. גְּאוֹן-חֲזוֹק. שֶׁקְּצִיּוֹ-דְּבָרִים מִתּוֹעֲבִים. כְּאֵלֶף בִּיהוּדָה-כְּמוֹ לומדי התורה שביהודה. מְצַבָּה-שֶׁלֹּא יבוא עליהם צבא. נִגְשׁ-לוֹחֵץ. עֲנִי-עֲנִי. עֵיר-חֲמוֹר קָטָן. אֶפְסֵי-קִצּוֹת הָאָרֶץ. לְבִצְרוֹן-לְשׁוֹן מִבְּצָר. אֶסְרִי הַתִּקְנָה-קְשׁוּרִים וּמַחֲכִים לְגֵאוּלָּה. מְגִיד מְשָׁנָה-נְבוּאָה כְּפוּלָה לְטוֹבָה. הָמוּ-רַעֲשׂ. זְוִי-ת-קֶרְנוֹת. אֶבְנֵי נֶזֶר-אֲבָנִים יְקָרוֹת שֶׁשִּׁמִּים בְּכֶתֶר. מִתְּנוּסוֹת-מִלְּשׁוֹן נֶס-מְרוֹמְמִים. יְנוּבֶב-דִּיבּוֹר.

פרק י'

לעתיד לבא יהיה להם גשם בדיוק כשרוצים וצריכים, ורב דגן ותירוש. עם ישראל יכירו שהקסמים והע"ז רק עשו רע לאבותיהם ואין בהם תועלת. ה' יעניש את הגויים שהרעו לישראל בזמן הגלות. ויעזור להם במלחמתם עם הגויים.

1. מה יהיה מיוחד לעתיד לבא בענין הגשם? כשיבקשו גשם, ה' יתן להם בדיוק כמה שצריכים, ובמקום שצריכים.
2. "על כן נסעו כמו צאן" בגלל מה? בטחו בע"ז שתצילים.
3. השלם! "מִמְּנוּ פָּנָה מִמְּנוּ יָתֵד מִמְּנוּ קוֹשֵׁת מִלְחָמָה מִמְּנוּ... " מה בא לומר לנו "ממנו"? לא נצרך לעזרת אף אחד, כחו וגבורתו מספיקים לו.
4. כמו מה תהיה שמחת אפרים? שותה היין.
5. כמו מה יתרכו ישראל? כפי שהתרכו בארץ מצרים.
6. מה לא יספיק לישראל כשיחזרו לארצם? המקום. (יצטרכו לכבוש הארצות שסביבם)
7. פרש: מְלָקוֹשׁ-גֶשֶׁם מֵאוֹחַר. תְּזִיזִים-עֲנָנִים. תְּרַפִּים-פְּסָלִים. אָוֶן-שֶׁקֶר וְהַבֵּל. יַעֲנוּ-נִכְנְעוּ. עֲתוּדִים-זְכָרִי הַצֶּאֱנָה. כְּסוּס הוֹדוּ בְּמִלְחָמָה-כְּמוֹ חוֹזְקוֹ שֶׁל הַסּוּס בְּמִלְחָמָה (חוֹזְקוֹ הוּא פֶּאֶרוֹ). פְּנָה-זוּיָה. יִתְד-מִסְמֵר. בּוֹסִים-רֹמְסִים. וְהוֹשְׁבוּתִים-מִיֵּלָה כְּפוּלָה=יִשׁוּבוּ לְאֶרֶץ וּיִשְׁבוּ בְּבִטְחָה. מְצוּלוֹת-מְקוּמוֹת עֲמוּקִים. שֶׁבֶט-מִמְשָׁלָה.

פרק י"א

מתאר את העונש שיבא למלכי הגויים שהרעו לישראל, ומסביר למה בכלל נתנם לממשלת הגויים. ביהמ"ק השני יחרב, וישראל יהיו נתונים שוב לממשלת גויים רשעים שיעשקום.

1. לאלו דברים מדמה את מלכי ושרי הגויים? ארז, ברוש, אלוני בשן, עצי יער, רועים, כפירים.
2. למה דומים עם ישראל? צאן ההרגה שעומדים לשחיטה.
3. מה אומר מוכר הצאן? ברוך ה' שנהייתי עשיר.
4. אלו שני מקלות היו לה? נעם-להכניס הצאן לדיר, חובלים-להכות בגויים שמרעים לישראל.
5. מי נהרג בחדש אחד? שלשת הרועים.
6. איזה מקל נשבר ראשון ומה זה אומר? נעם. ה' לא מכניסם לדיר=למקום שמור והגויים יכולים להרע להם.
7. מה הוא שכרו של הרועה (ה)? שמירת המצוות.
8. האם הביאו לו את שכרו? רק מעט. (שלשים כסף, מעט צדיקים שבאותו הדור).
9. מה קרה בזכות שלשים הכסף? נבנה ביהמ"ק השני.
10. מה מסמל שבירת מקל חובלים? חרבן ביהמ"ק השני, הגויים יכולים להרע שוב לישראל.
11. איזה מלך ימלוך על ישראל בגלות? רועה אויל, רק ירע להם ולא ידאג להם.
12. פרש: מצ"ב ביאורי מילים.

עונש לגויים שהרעו לישראל

א. פתח לַבְנוֹן דְּלִתֶיךָ - פתחו מלכי העמים, (שנמשלו לעצי הלבנון החזקים), את דלתות ארצכם לפני אויביכם,
 וְתֹאכַל אֶשׁ בְּאַרְצֶיךָ - ותאכל אש האוייב את המלכים החזקים (הארזים שבלבנון),
 ב. הִיָּלַל בְּרוֹשׁ, כִּי נָפַל אֲרֶז - מיללים השרים, שנמשלו לעץ הברוש (שאינו חזק וגדול כארז), על שנכרת המלך, הארז,
 אֲשֶׁר אֲדָרִים שְׂדָדוֹ - שהשרים החזקים נשדדו ע"י האוייב,
 הִיָּלִלוּ אֱלוֹנֵי בְּשֶׁן - תיללו עצי האלון שבהרי הבשן, עצי האלון חלשים מעצי היער)
 כִּי יָרַד יַעַר הַבְּצִיר - כי ירדו מגדולתם, השרים החזקים כעצי היער. (בציר-מבצר, חוזק)
 ג. קוֹל יִלְלַת הָרַ עֵימ, כִּי שְׂדָדָה אֲדָרְתָם - קול יללת המנהיגים נשמע, על שנשדד חוזקם ושלטונם, (שהוא להם לתפארת ; אֲדָרְתָם, מלשון אדיר וחזק)
 קוֹל שְׂאֵגַת כְּפִירִים, כִּי שְׂדָד גְּאוֹן הַיַּרְדֵּן - קול יללת המלכים נשמע, על שנשדד מהם מקום ישיבתם - בגאון, בחוזק הירדן. (מקום שלטונם)
 ד. פֶּה אָמַר ה' אֶל־הִי, רָעָה אֶת צֶ'אן הַהֲרָגָה - ה' אומר למלך המשיח, לרעות את ישראל שהם כמו צאן המוכן לשחיטה.
 ה. אֲשֶׁר קִנְיֶהוּ יַהֲרֹגוּ - אשר הקונים את ישראל, (המלכים שמשלו בהם) יקחו אותם להריגה,
 וְלֹא יִאֲשָׁמוּ - ואין רואים כל אשמה, בכך שיהרגו את ישראל,
 וּמִכְרִיָּהוּ יֵאמַר - ומי שימכור את הצאן יאמר:
 בְּרוּךְ ה' - שמכרתי צאן, (שנמכרו מעם לעם),
 יִאֲשָׁר - ועוד קבלתי עליו כסף והעשרתי, (ואף שבדד"כ לא מוכרים צאן כי יש ממנו הרבה רווחים חלב וצמר).

וְרָעִיָּהֶם לֹא יַחְמוֹל עָלֵיהֶן - המלכים ההם אינם מרחמים עליהם.
 ו. כִּי לֹא אֶחְמוֹל עוֹד עַל יִשְׁבֵי הָאָרֶץ - מעתה לא ארחם על הגוים שעשו רע לישראל,
 נָאֵם ה',
 וְהִנֵּה אֲנִי כִּי מִמְצִיא אֶת הָאָדָם אִישׁ בְּיַד רָעָהוּ וּבְיַד מַלְפוֹ - הנה אני נותן אותם, שיפלו איש ביד רעהו, ואיש ביד המלך,
 וְכַתַּתוּ אֶת הָאָרֶץ, וְלֹא אֲצִיל מִיָּדָם - אויבי הגויים ההם ישברו ולא אצילם.

כעת אומר ה' כיצד הוא רעה את הצאן והם בגדו בו.

ז. וְאַרְעָה אֶת צֶ'אן הַהֲרָגָה - ואני (ה'), רעיתי את צאן ההריגה,
 לִכֵּן עֲנִיִּי הַצֶּ'אן - לכן=לכם-אותכם הצאן העניים, אני הייתי הרועה בתחילה.
 וְאָקַח לִי שְׁנֵי מַקְלוֹת, - כך דרך הרועה שיש לו שני מקלות,
 לְאֶחָד קָרָאתִי נֵעַם וְלְאֶחָד קָרָאתִי חֲבָלִים, - נעם להכניס הצאן לדיר, חובלים-להכות חיות רעות שבאות לטרוף,
 וְאַרְעָה אֶת הַצֶּ'אן - וכך רעיתי את הצאן בשמירה מעולה.
 ח. וְאֶכְתֵּד אֶת שְׁלֹשַׁת הָרַ עֵימ, בְּנִרְחַ אֶחָד - וקלקלו את דרכם, עד שהכחדתי שלושה מנהיגים מישראל, (מלך נביא וכהן גדול) בחודש אב,
 וְתִקְצַר נַפְשֵׁי בָּהֶם, וְגַם נַפְשָׁם בְּחִלָּה בִּי - כביכול קצרה נפשי בישראל, וגם הם מאסו בי.
 ט. וְאֵמַר, לֹא אֶרְעָה אֶתְכֶם - לא ארעה ואשגיח עוד על הצאן,

יד. **וְאָגַדְעָ אֶת מִקְלֵי הַשָּׁנִי, אֶת הַחַבְלִים - ה' שבר את מקל ההנהגה השני, מקל החובלים=שאתו העניש את הגויים. (בעוונותיהם יחרב גם ביהמ"ק השני) לְהַפֵּר אֶת הָאֲחֻזָּה בֵּין יְהוּדָה וּבֵין יִשְׂרָאֵל - (בזמן בית שני, יהודה ומעט האנשים משאר השבטים, היו תחת ממשלה אחת) כשיגלו מארצם יתבטל החיבור בין יהודה ושאר השבטים.**

שלטון הגויים בזמן הגלות

טו. **וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי, עוֹד קַח לְךָ פְּלִי רֹעֵה אֲוִלִי-תַנְבֵּא עַל יִשְׂרָאֵל, שִׁימְשׁוּל עֲלֵיהֶם רוּעָה אוֹיֵל. (הרועה האויל יש לו כלים רק להכות את הצאן ולא לדאוג להם, כך המלך הוא רק ינצל אותם ולא ידאג להם). טז. **כִּי הִנֵּה אֲנִי כִּי מְקִימ רֹעֵה בְּאַרְצֵךְ - רועה אוילי, הַנִּבְחָדוֹת, לֹא יִפְקֹד - הנכחדות הסרות מן העדר, לא יזכור לשמרם, הַנְּעִיר, לֹא יִבְקֹשׁ - ואת הצאן הרך הצעיר, לא יבקש לדאוג להם, וְהַנְּשַׁבֵּרֶת לֹא יִרְפָּא - ואת השבורה באחת מאבריה - לא ירפא, הַנִּנְצָבָה, לֹא יִכְלֹל - העומדת במקומה מחולשה ומחולי, לא יפרנס אותה במקומה לחזק אותה, וּבָשָׂר הַבְּרִיאָה יֹאכֵל, - יקח את ממון העשירים, וּפְרִסְיָהֶן יִפְרֹק - ואת פרסות רגלי הבריאה והחזקה, ישבור וישחית. (משל לשמנים ולעשירים) יז. **הוֹי רֹעֵי הָאֲלִיל - אוי על הרועה, המנהיג את ישראל, בהנהגה של הבל, עֲזָבִי הַצֹּאֵן - העוזב את הצאן, חָרַב עַל זְרוּעוֹ, וְעַל עֵינַי יִמְיִנוּ - תבוא החרב, ותכה על זרועו, ועל עינו שהביט על הצאן לנצל אותו לצרכו, זָרְעוּ יְבוּשׁ תִּיבֹשׁ, וְעֵינַי יִמְיִנוּ כִּהֵּ הַתְּכָה - זרועו של הרועה תיבש, וראיית עינו תחלש, ולא יראה את הצאן שרוצה לנצל לעצמו.******

הַמֵּתָה תָמוּת -העומדת למות - תמות, וְהַנִּבְחָדוֹת תִּפְחָד - והעומדת להכחד בחרב - תכחד, וְהַנְּשַׁארוֹת, תֹּאכְלֶנָּה אִשָּׁה אֶת בָּשָׂר רְעוּתָה - ואלו שישארו מן הצאן, יאכלו אחד את השני מרוב רעב. י. **וְאָקַח אֶת מִקְלֵי אֶת גַּעַם, וְאָגַדְעָ אֹתוֹ - לקחתי את מקל הנועם שבו הכנסתי הצאן לדיר, (שמרתי עליהם שלא ילכו לגלות) ושברתי אותו, לְהַפִּיר אֶת בְּרִיתִי, אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת כָּל הָעַמִּים - ובכך, הופרה הברית, שכאילו כרת ה' עם כל העמים, שלא ירעו לישראל אם ישמרו את התורה. יא. **וְתַפֵּר בַּיּוֹם הַהוּא -הברית עם העמים, וַיִּדְעוּ כִּן עֲנֵי הַצֹּאֵן הַשְּׂמֵרִים אֹתִי - הצדיקים שבעניי הצאן, השומרים לעשות את דבר ה', כִּי דָבַר ה' הוּא - רוב הצרות שעושים לנו העמים, גזירה היא לפני ה'. יב. **וְאִמַּר אֲלֵיהֶם אִם טוֹב בְּעֵינֵיכֶם, הָבּוּ שְׂכָרִי - אם רוצים אתם, תנו לי את שכרי =שמירת המצוות, וְאִם לֹא תִּדְלוּ - ואם אינכם רוצים חדלו לעשות רצוני, ולא אשגיח עליכם כלל, וַיִּשְׁקְלוּ אֶת שְׂכָרִי שְׁלֹשִׁים כֶּסֶף - שקלו לי בשכרי משקל 30 כסף. (=היו מעט צדיקים באותו זמן). יג. **וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי, הַשְּׁלִיכֵהוּ - את ה - 30 שקל כסף, את הצדיקים העושים רצוני, אֶל הַיּוֹצֵר, - לפני ה' שהוא יוצר הכל, אֶדְר הַיִּקָּר - ובזכות הזאת יבנה ביהמ"ק, אֲשֶׁר יִקְרָתִי מֵעַלֵּיהֶם - שמנעתי מהם 70 שנה, (יקרתי=עקרתי) וְאָקַחְתָּה שְׁלֹשִׁים כֶּסֶף וְאֲשַׁלְּיֶךָ אֹתוֹ בֵּית ה' אֶל הַיּוֹצֵר: בזכות זה נבנה ביהמ"ק.********

חרבן בית שני

פרק יב'

לעתיד לבא כשיבואו הגויים להלחם בירושלים, יקחו עמם חלק משבט יהודה שאף הם יצורו על ירושלים. ה' יושיע את בני יהודה, ואח"כ את יושבי ירושלים, כדי שלא יתגאו יושבי ירושלים על בני יהודה ויאמרו שנצלו בזכותם. אולם בני יהודה מצד עצמם ידעו שנצלו, בזכות תפלת אנשי ירושלים. ירושלים תהיה לגויים ככלי מלא רעל, וכאבן כבדה אשר תסרוט אותם. ישראל ימצאו חן בעיני ה', עד שאפ"י אם רק יהודי אחד ימות, יהיה לפלא גדול בעיניהם, וכולם יעשו עליו הספדים גדולים כמו על בן יחיד.

1. כמו מה תהיה ירושלים לכל העמים? סף רעל, אבן מעמסה.

2. איזו מכה תבוא לסוסים, ואיזו לגויים? הסוסים- תמהון ועורון. הגויים- שגעון. (לא ידעו מה לעשות ואיך להלחם).
3. למה ידמו אלופי יהודה? תנור אש, ולפיד אש.
4. באיזו זכות יתלו את הצלתם, אנשי יהודה, שצרו בעל כרחם על ירושלים? "אמצה לי יושבי ירושלים" אנשי ירושלים גרמו לי להתחזק, בזכות התפלות שהתפללו לה'.
5. מתי יגדל המספד כמספד הדרמון בבקעת מגדון? אם יהיה אפילו יהודי אחד שימות בקרב.
6. מהו מספד הדרמון בבקעת מגדון? הדרמון-המספד שספדו לאחאב בן עמרי, שהרגו הדרמון בן טברימון. בקעת מגדון- כפי המספד שספדו ליאשיהו שהרגו פרעה נכה בבקעת מגידו.
7. איזה דבר טוב יהיה בהספד הזה? משפחות לבד ונשיהם לבד.
8. פרש: נִטָּה שְׁמַיִם-פורש השמים. סֶף רֶעַל-כלי מלא ברעל. בְּתַמְהוֹן/בְּשִׁגְעוֹן-לא ידעו מה לעשות. אֲלֵפֵי הַיְהוּדָה-שרי יהודה. אֲמָצָה לִי-חזקו אותי. כְּכִיּוֹר אֵשׁ בְּעֵצִים-כתנור (מלשון כירה) אש ששורף העצים. נְהַמֵּר עָלָיו כְּהַמֵּר עַל הַבְּכוֹר-המספד יהיה מר כמו על בן בכור שמת.

פרק יג'

לעתיד לבא ה' יסיר מהעולם את הע"ז ונביאי השקר. אלו שהיו נביאי שקר יתביישו בכך, וימציאו תירוצים העיקר לא יהודות שפעם הם היו כאלה. מנבא על מפלת הגויים שישלטו על ישראל. שני שלישי מהעולם יכרתו, והשלישי שישארו, ה' יצרוף ויבחון מי באמת נאמן, ורק הוא ישאר.

1. את מה ה' יסיר מהעולם? ע"ז, נביאי השקר ורוח הטומאה.
2. נביא שיתנבא שקר בשם ה', מה יקרה לו? אביו ואמו בעצמם יבואו ויהרגוהו.
3. מה יתרץ אדם, שחושדים בו שהוא נביא שקר? יאמר שהוא עובד אדמה מצעירותו, וסימני המכות שיש לו זה ממשחק.
4. מי מיושבי העולם ישאר לעתיד לבא? רק שלישי, וגם הם יעברו מבחנים לראות מי באמת נאמן לה'.
5. פרש: מְקוֹר נִפְתָּח-מעין נובע. לְחַטָּאת וּלְנִדְהָ-המים ישמשו למי חטאת ומי נדה. (כך נקראים מי טהרת פרה אדומה). וְלִבְשׁוֹ אֲדָרְתִּי שִׁעָר לְמַעַן כְּחַשׁ-לא ילבשו בגד חשוב שעשוי משער, בשביל לשקר ולומר שהם נביאים. אָדָם הַקִּנְיָנִי מְנַעוּרֵי-אדם למדני להיות רועה מקנה מצעירותו. הִפְיִתִּי בֵּית מֵאֲהָבִי-הוכיתי במשחק. חָרַב עוּרֵי עַל רֵעֵי נְעַל גְּבֹר עֲמִיתֵי-מוות יבוא על הרועה ששמתי על ישראל. (נקרא גבר עמיתי כי הוא כביכול מושל עליהם כמו ה'). הַצִּי עֲרִיבִים-מושלים צעירים. פִּי שְׁנַיִם-שני חלקים.

פרק יד'

לעתיד לבא הגויים יאספו למלחמה על ירושלים. בתחלה הם ינצחו ויבזזו את הרכוש ויהיו הרבה צרות. ה' יתן לישראל מקום לברוח, ע"י בקיעת הר הזיתים, וכך יוכלו לנוס דרכו. בסופו של דבר ה' יצא להלחם בהם ויעשה בהם מגפות. יצא מעין מבית ה' ויתחלק לשניים חציו יזרום לים המלח במזרח, וחציו לים הגדול במערב. כל האזור שסביב ירושלים יהפך למישור, וירושלים תהיה הכי גבוהה וחשובה. כל שנה יבואו הגויים בחג הסוכות לירושלים, ומי שלא יעלה ימות ברעב כי לא יהיה לו גשם. (המצרים שאינם זקוקים לגשם יפסקו מימי היאור). יהיה כ"כ הרבה שלל מהגויים שיהיה מספיק סירים לכל המקריבים ולא יצטרכו לשכור כמו שהיו שוכרים פעם סירים.

1. תאר את הצרות שיהיו במלחמה לעתיד לבא? ירושלים תלכד, יבזזו את הבתים, ישכבו עם הנשים וחציו ילכו לגלות.
2. כיצד ימלטו מהגויים? הר הזיתים יבקע לשניים ובעמק שיווצר ינוסו למקום שנקרא אצל.
3. תאר את בקיעת הר הזיתים! יחצה לשניים ממזרח למערב, חצי מההר יזוז צפונה וחציו דרומה.

4. כמו מה תהיה המנוסה של ישראל? כאשר נסתם מפני הרעש בימי עזיה מלך יהודה.
5. פרש! "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא לֹא יִהְיֶה אֹרֶךְ יָמַי וְקִרְוֹתַי וְקִפְאוֹן". ביום ההוא לא יהיה אור כי ה' יעקור ויסיר אותו (בתחלה ה' לא יושיע אותם) אלא יהיה קפאון-חשך. (צרות).
6. מתי תבא הישועה? "לעת ערב יהיה אור"=בזמן הערב כשכבר חושבים שיהיה רק צרות לפתע תבא הישועה.
7. להיכן יזרמו המים החיים? חצים לים המלח, (וירפאוהו וכפי שמבואר ביחזקאל). וחצים לים הגדול במערב.
8. תאר את ירושלים ביחס לאזור! כל האזור יהיה מישור חוץ מירושלים שתהיה גבוהה.
9. איזו מגיפה תהיה לגויים שיאספו על ירושלים? בשרו ימס וכן עיניו ולשונו...
10. מי עוד יהיה במגפה? כל הבהמות שבמחנות הגויים.
11. מה יעשו הגויים מכאן והלאה כל שנה? יבואו לחג את חג הסוכות. (כי באותו זמן יהיה הקרב).
12. מה יהיה ענשו של העם שלא יבא בסוכות? לא יהיה להם גשם. ולמצרים יתייבש היאור.
13. "ולא יהיה כנעני עוד בבית ה'..." מדוע? לא יצטרכו סוחרים שישכירו סירים כי יהיה מספיק מהשלל.
14. פרש: וְנִשְׁפָּטוּ יַבְזוּזֵי גֵיא־עַמֻּק. וּמֵשֵׁ-יַזוּז. כָּל קֶדֶד לְשֵׁם עֲמֹךְ-הַמְּלַאכִים יַבּוּאוּ עִם ה'. ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד-יַדְעוּ שְׂהוּא לְבַד מוֹלֵךְ, וְרַק שְׁמוֹ יּוֹזְכָר וְלֹא שׁוֹם אֱלֹהִים אַחֲרָיו. יִסּוֹב כָּל הָאָרֶץ כְּעֵרְבָה-כָּל הָאָרֶץ שֶׁסָּבִיב יְרוּשָׁלַיִם תְּהִי מִישׁוֹר. וְרִאֲמָה וְיִשְׁבָּה תַחֲתֶיהָ-יְרוּשָׁלַיִם תִּתְרוֹמֵם וְתִשָּׁב בְּמִקוּמָהּ. תָּרֵם-כְּרִיתָהּ. הָמַק/תְּמַקְנָה/תְּמַק-לְשׁוֹן נִמְסוּ. מְצֻלֹת-פַעֲמוֹנִים בְּצַאֲרֵי הַסּוּסִים. כְּנַעֲנֵי-סוּחָר.